

Reguleringsplan for Hopsfossen, gnr. 41/143, flere bruksnr

KULTURMINNEDOKUMENTASJON

www.villplan.no

Oppdragsnummer	Oppdragsnavn	Tiltakshaver	
1008	Hopsfossen	Hopsfossen AS	
Dato	Tekst	Laget av	Kontrollert av
05.11.2021	Kulturminnedokumentasjon	Mona Mortensen	Mats Mastervik
Revisjon 01 – 20.05.2022	Justert vurdering av tiltakets virkning iht. endelig planforslag	Mona Mortensen	Mats Mastervik
Revisjon 02 – 26.05.2023	Oppdatert og justert vurdering av tekst 22a- c etter brann samt ny vurdering av tiltakets virkning iht. nytt planforslag	Mona Mortensen	Mats Mastervik

FORORD

Denne kulturminnedokumentasjonen er utarbeidet i forbindelse med reguleringsplanforslaget for Hopsfosen, gnr. 41/ 953, 1009, 1042 mfl. Den er utarbeidet etter retningslinjene til Byantikvaren i Bergen kommune. Formålet er å dokumentere kulturminner og kulturmiljø, samt bygninger som forutsettes revet i den aktuelle reguleringsplanen. Både enkeltminner og kulturmiljø er vurdert og hvert enkeltminne er vurdert iht. sin egenverdi og som del av kulturmiljøet. I tillegg er det gjort en utvidet vurdering av tiltakets virkning, etter ønske fra Byantikvaren.

I møte med Byantikvaren og planetaten den 13.12.2021 ble en foreløpig rapport gjennomgått. Det var enighet om at rapporten tilfredsstiller Byantikvarens krav om dokumentasjon og kun trengs å suppleres med en vurdering av planforslaget som leveres inn til 1. gangs behandling.

29. juni 2022 brøt det ut brann i Wernersholmvegen 22 og 22b-c ble totalødelagt. Dokumentasjonen er justert ift. denne hendelsen. I mai 2023 er dessuten vurderingene av plangrepet oppdatert iht. gjeldende plangrep.

Kulturminnegrunnlaget er utarbeidet av kulturminnerådgiver Mona Mortensen på oppdrag av Hopsfossen AS.

Mona Mortensen, Vill Plan
26.05.2022

Sammendrag

Det er utarbeidet en kulturminnedokumentasjon for reguleringsplanforslaget for Hopsfossen, gnr. 41/953, 1009, 1042 mfl. Dokumentasjoner er utarbeidet etter retningslinjene til Byantikvaren i Bergen kommune.

Planområdet ligger på Hop i det gamle industriområdet Pedek som domineres av eldre, monumentale industribygninger, men også med en del større og mindre bygninger som opprinnelig ble bygget delvis som bolig, delvis næring. Planområdet berører fire hensynssoner for bevaring kulturmiljø.

Det er dokumentert to helhetlige kulturmiljø:

- Industrimiljøet Hop – bygningsmiljø med industribygg, bustad- og næringsbygg, inkludert Hop stasjon
- Lyststedet Wernersholm

Videre andre kulturminner

- Wernersholmvegen med alle og bro
- Vossebanen

Til sammen viser disse kulturminnene mangfold og variasjon i uttrykk, men har samtidig en felles historie med utgangspunkt i Hopsfossen og utnyttelsen av denne. Selv om Hopsfossen med kraftverket danner grunnlaget for virksomheten som har vært på stedet, er også Hop stasjon, traséen til Vossabananen og Wernersholmvegen gjennom området viktige komponenter i det mangfoldige og varierte industrielle kulturmiljøet Hop. Lyststedet Wernersholm er også en tydelig del av kulturmiljøet, selv om det ikke har direkte tilknytning til den industrielle virksomheten. Det styrker kulturmiljøets verdi ved å tilføre ytterligere tidsdybde.

Det foreslåtte plangrepet medfører at flertallet av bygninger i hensynssone bevaring kulturmiljø Hop bevares. Ved å bevare de to store industribyggene, brannstasjonen og de to arbeiderboligene, blir de vesentligste elementene med direkte tilknytning til industristedet stående. I tillegg bevares kraftstasjonen, utedoen, naustmiljøet og det gamle veifaret gjennom området. Den planlagte nye bebyggelsen vil bidra til økt utnyttelse av området og til en viss grad endre lesbarheten, men vil i skala, arkitektonisk uttrykk og byggehøyder bygge opp under områdets opprinnelige tettstedsfunksjon. Eldre foto viser at området i en tidligere periode var mer tettbygd enn i dag.

Ved å velge grep som kombinerer vern med utvikling og transformasjon, vurderes det at Hops historiske identitet blir videreført i planforslaget. Prosjektet sikrer at bygningene på stedet blir tatt vare på og får nytt liv. Med søkelys på gjenbruk av materialer og hensynet som er tatt til stedets identitetsskapende elementer, er det lagt vekt på å la de gamle strukturene fortsatt være en del av et moderne bosted med tettstedsfunksjon, som historiefortellende elementer.

I forslaget er det søkt å beholde de viktigste identitetsskapende uttrykkene og elementene i fasaden på byggene, både form- og stilelementer. Struktur og identitet beholdes ved å bevare byggene i det sentrale området, og legge nybygg på skoletomten og lengst sør i området. Det har også vært vesentlig å underordne ny bebyggelse til områdets skala (høyder og volumer).

Samlet vurderes planforslaget å oppfylle de relevante strategiene for teknisk-industrielle kulturminner og lokalsentre og tettsteder slik de er formulert i Bergen kommunes kulturmiljøplan «Identitet med særpreg». Det vurderes at tiltaket er innenfor kulturmiljøenes tålegrense.

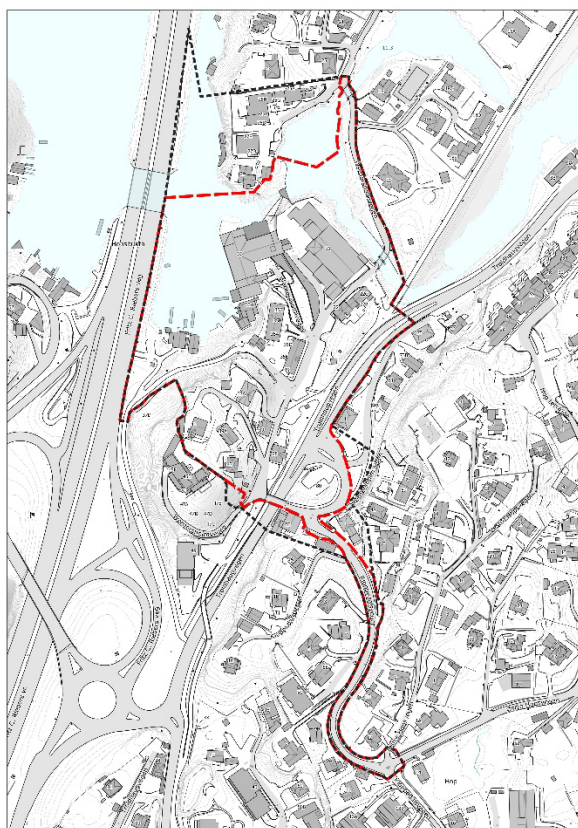
Innhold

Sammendrag	4
1. Innledning	6
1.1. Eksisterende planer og formål for området	6
1.2. Formålet med kulturminnedokumentasjonen	8
2. Metode	9
2.1. Influensområdet	9
2.2. Rapportens oppbygging.....	9
2.3. Vurdering av egenverdi	9
2.4. Bestemmelser og føringer for hensynssoner bevaring kulturmiljø	9
3. Først av alt var fossen - området historie (historisk riss)	9
4. Kulturmiljø	12
4.1. Enhetlige bygningsmiljø.....	14
4.2. Andre kulturminner	46
4.3. Kulturmiljøet Hop – en samlet vurdering	50
5. Vurdering av planforslagets virkning	51
5.1. Føringer for hensynssone bevaring kulturmiljø og i kulturmiljøplanen for Bergen	51
5.2. Planforslaget og dets virkning på kulturmiljøet.....	52
6. Kilder og litteratur	58

1. Innledning

Tiltakshaver Hopsfossen AS ønsker å regulere et område på totalt ca. 25 daa til bolig- og næringsformål med tilhørende infrastruktur. Prosjektets visjon er å utvikle et klimanøytralt prosjekt. Det er planlagt å benytte eksisterende bebyggelse og reise noe ny bebyggelse og adkomst til planområdet er planlagt fra Troidhaugvegen, øst for planområdet. Parkering er søkt løst med å legge parkeringen ved innfallsporten til området, for å sikre prosjektets mål om Gjennomgående gang- og sykkelveg grenser til området.

Planområdet ligger i et eldre industriområde dominert av eldre, monumentale industribygninger, men også med en del større og mindre bygninger som har vært og er boliger, hovedsakelig i leilighetsbygg. Planområdet omfatter også Hopsfossen, som renner ut i Hopsbukten i Nordåsvannet. Nærområdet preges av villabebyggelse med innslag av næringsbygg. E39 Fritz Riebers veg er lagt på en fylling over Nordåsvannet, like nordvest for planområdet.

Figur 1-1 Området varslet ved planoppstart i mai 2020 er vist med rød stiplet linje og varslet utvidelse i april 2022 er vist med svart stiplet linje. Kart: Vill Plan AS

1.1. Eksisterende planer og formål for området

I KPA 2018 ligger planområdet innenfor eller i nærheten av flere hensynssoner bevaring (H570). Disse er vist på Figur 1-3. Den største hensynssonen i planområdet er 11 Hop, industristad. Følgende bestemmelse gjelder for hensynssonen:

«Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas. De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreg. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.»

De kulturhistoriske verdiene beskrives slik:

Industrialiseringen rundt Hopsfosen tok til fra slutten av 1800-tallet. Området er et helhetlig teknisk-industrielt kulturminne med fabrikkbygninger, skole, arbeiderboliger, villabebyggelse mm. Området kjennetegnes av å ha bred variasjon i bygningstyper, med små- og mellomstore bolighus og ruvende fabrikkbygninger. Spennet i skala, uttrykk og funksjoner er et særpreg for området. Her er det viktig å opprettholde og videreføre området identitet og særpreg som industristed. Fasader, struktur og skala må ivaretas ved tiltak innenfor sonen.

Hensynssone bevaring 25 Historiske jernbanetraséer og 26 Historiske veifar berøres også av planområdet. For historiske jernbanetraséer heter det at

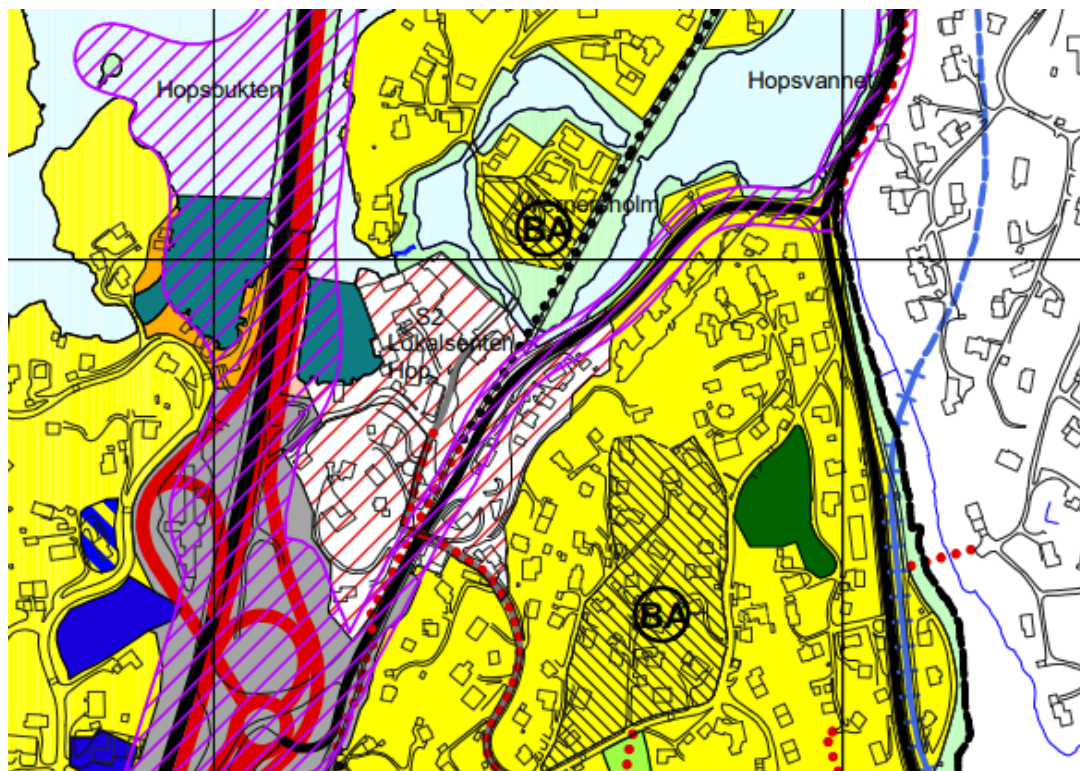
«Ved endret bruk skal skjæringer, kulverter og linjeføringer i landskapet bevares. I plan- og byggesaker som berører kulturminner eller kulturmiljøer skal Byantikvaren gi en vurdering av tiltakets konsekvens med hensyn til kulturminneverdi.» For historiske veifar heter det at «Hensynsonen skal oppfattes som et varsel om nærmere undersøkelser for å vurdere tiltaks innvirkning på kulturminneverdiene.».

Føringer for videre utvikling, teknisk-industrielle kulturminner, i kulturminneplanen for Bergen 2019-2023 er:

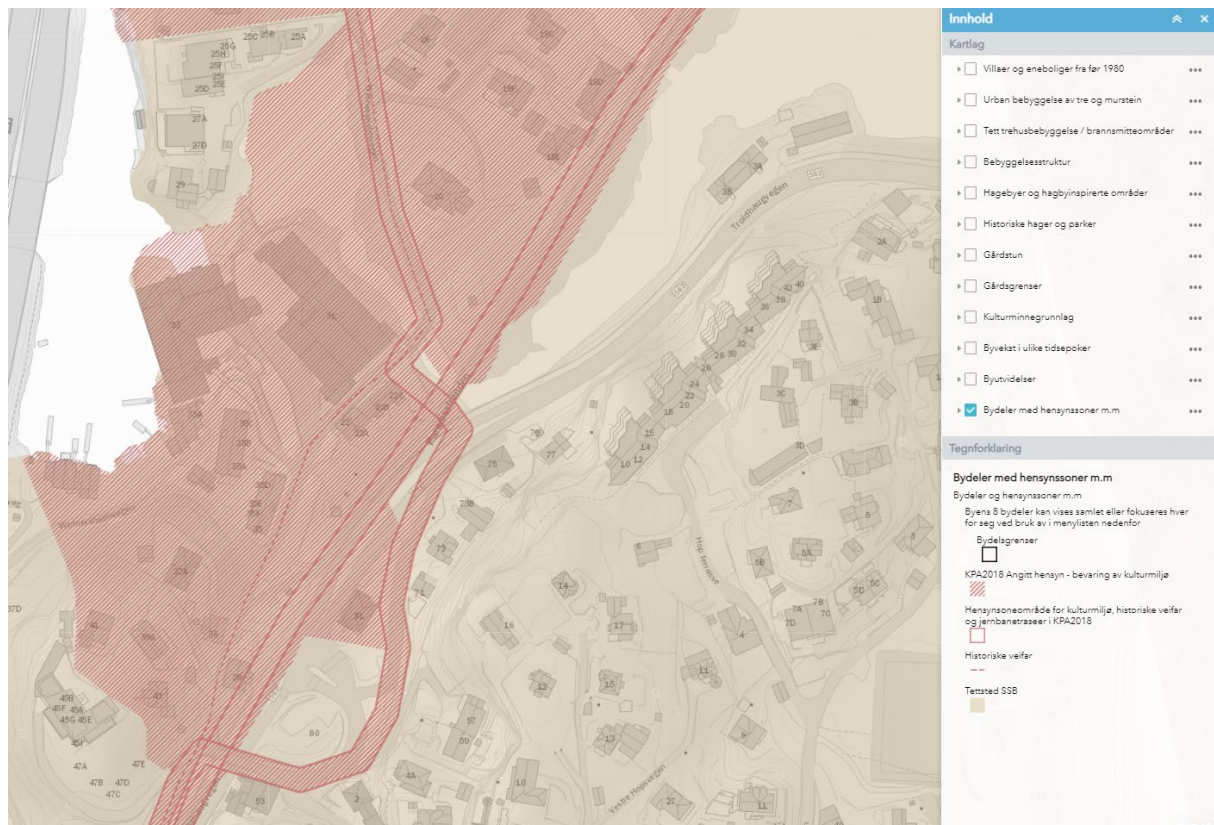
«Teknisk-industrielle bygninger og installasjoner er viktige historieformidlere som bør bevares og gis ny bruk.»

Føringer for videre utvikling, lokalsentrene, tettstedene, i kulturminneplanen for Bergen 2019-2023:

«Fremdeles finnes mye av den opprinnelige bebyggelsen og strukturene bevart i tettstedene som vokste fram, i Ytrebygda og Fana fra slutten av 1800-tallet og gjennom 1900-tallet. Tettstedene hadde ofte sitt utgangspunkt i jernbanestasjonen, men har også utviklet seg fra andre virksomheter og næringer...Flere av tettstedene er i dag under omdannelse på grunn av ønske med høy utnyttelse rundt kollektivknutepunktene og kulturminnene er under press. De kulturhistoriske sammenhengene og tidsdybden i områdene Paradis, Hop og Nesttun etc. er viktig å ivareta.»

Figur 1-2 Kdp for Ny-Paradis, Paradis, Nesttun og Nesttun vest viser at Wernersholm og et boligområde mellom Østre og Vestre Hopsvegen er avsatt med hensynssone der det vises til bestemmelser på grunn av antikvarisk eller historisk verdi.

Figur 1-3 KPA2018 viser hensynssoner bevaring kulturminner som berører planområdet.

1.2. Formålet med kulturminnedokumentasjonen

I Byantikvarens merknad datert 18.06.2020, kommer etaten med følgende anbefaling for det videre planarbeidet:

- Planforslagets visjon om å utvikle og styrke planområdets historiske lesbarhet støttes av Byantikvaren.
- Det forutsettes at alle eksisterende bygninger som omfattes av planforslaget blir stående, istandsatt og blir gitt nytt bruk og evt. nytt innhold – i tråd med de bærende historiske verdier.
- Endringer og nye tiltak; for eksempel nybygg, må forholde seg til, innpasses og harmonere med volum og høyder på eksisterende bebyggelse og terreng, slik at den stedegne variasjonen ivaretas.
- Det vises særlig til punktene punkt 1-3 og 5 i Bergen kommunes vedtatte kulturminnestrategi. Denne legges til grunn for Byantikvarens faglige vurderinger.
- Byantikvarens registrerer at flere verneverdige bygg erstattes av nye bygg i planinitiativets illustrasjoner.
- Konsekvenser av tiltaket for kulturminner som veifar, brer, murer etc. må vurderes. Blant annet har broovergang og linjeføring, murverk og linjeføring svært høy kulturhistorisk verdi og må bevares i det videre planarbeidet.
- Naustmiljøet må sikres varig vern og omfattes av hensynssone bevaring H570.
- Det bes om at det utarbeides en fotodokumentasjon av alle planforslagets eksisterende bygninger. Hvor det vurderes rivning må dokumentasjonen også omfatte innvendige foto, plantegninger med fotostandpunkt og en byggeteknisk redegjørelse over teknisk tilstand.

Denne rapporten er utarbeidet iht. Byantikvarens anbefalinger angående vurdering av konsekvenser og fotodokumentasjon. For nærmere beskrivelse av hvordan dette konkret er gjennomført, vises det til kapittel 2. Dokumentasjon av bygg som vurderes revet vil utarbeides i et eget notat, når plangrepet er satt. Kulturminnedokumentasjonen for Hopsfossen noe utvidet iht. merknad fra Byantikvaren (referat fra merknadsmøte 26.02.2021):

«Byantikvaren ønsket en «utvidet» kulturminnedokumentasjon med en vurdering av tiltakets konsekvenser for kulturminnene. Sårbarhet og tålegrense både til enkeltobjekter og til kulturmiljøet

som helhet må også vurderes. Byantikvaren ønsket å ha en tett dialog for å unngå dimensjonerende tilbakemeldinger seint i planprosessen.»

2. Metode

2.1. Influensområdet

Influensområdet som er definert i denne kulturminnedokumentasjonen er begrenset/tilpasset det aktuelle planområdet og tiltaket, for å gjøre kulturminnedokumentasjonen beslutningsrelevant for gjeldende planarbeid. Kulturmiljøene som er beskrevet kan i realiteten derfor være større enn avgrensningen vist på temakartet som følger kulturminnedokumentasjonen.

2.2. Rapportens oppbygging

Rapporten er bygget opp for å tilfredsstille kravene som Byantikvaren setter til kulturminnedokumentasjon (Byantikvaren 2015). I Byantikvarens veileder settes det krav til at planområdet skal befares og fotograferes. Eksisterende kulturminner skal kartfestes og fotograferes både i detalj og i forhold til sine omgivelser. Videre skal det komme tydelig fram i dokumentasjonen dersom kulturminner rives/fjernes eller på annet vis blir berørt.

Veilederen har en sjekklister for relevante tema som bør omtales i kulturminnedokumentasjonen. Hovedpunktene i sjekklisten er benyttet som utgangspunkt for denne rapportens disposisjon:

- Innledning (formålet med reguleringsplanen, kort om planområdet)
- Områdets historie (områdets historiske utvikling)
- Bygningstilstand (omtale av bygningstilstand i og i nærheten av planområdet)
- Andre typer kulturminner (omtale av andre kulturminner i og i nærheten av planområdet)
- Avslutning (hvilken effekt og konsekvens har tiltaket på kulturminner og -miljø).

For å oppfylle Byantikvarens ønske om en utvidet dokumentasjon (se kap. 1.2), er det gjort en utvidet vurdering av enkeltobjektene og kulturmiljøets sårbarhet og tålegrense. Dette medfører at det er gitt en detaljert beskrivelse både av kulturmiljøet og av enkeltobjektene, inkludert en enkel verdisetting iht. Riksantikvarens veileder (se referanseliste).

2.3. Vurdering av egenverdi

Ved vurdering av verdi for enkeltobjekt, skilles det mellom enkeltobjektene antikvariske verdi, egenverdi og sårbarhet. Når egenverdien er vurdert, har hensikten vært å drøfte egenverdi i lys av planens intensjon om bevaring av bygninger og anlegg i transformasjonsprosessen, ikke som grunnlag for vurdering av bevaring eller riving av enkeltbygg.

2.4. Bestemmelser og føringer for hensynssoner bevaring kulturmiljø

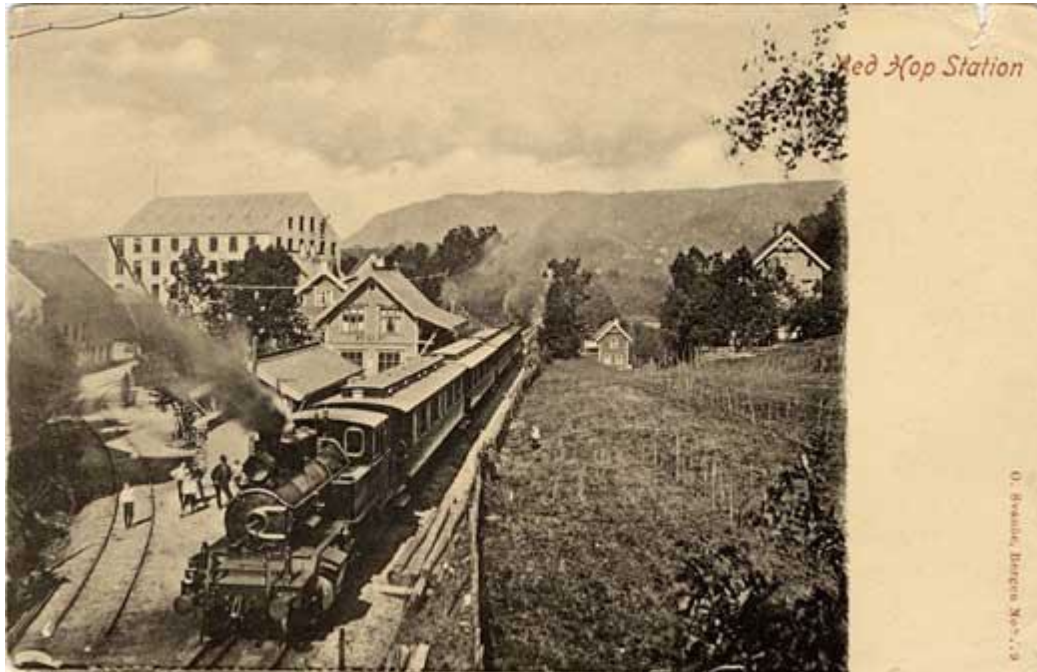
Hensynssonene for Hop, Paradis, og veg/jernbane legger føringer for nye tiltak og utvikling av området. I denne kulturminnedokumentasjonen er bestemmelsene og føringene for hensynssone Hop lagt mer vekt på enn føringene som gjelder de andre hensynssonene.

3. Først av alt var fossen - området historie (historisk riss)

«En å der, der efter å ha rolig og speilblank i mellom blomster og busker, plutselig styrter seg brusende utover steil tinde, danner et skjønt vannfall, især sett fra Nordåsvannet, hvorav en bukt går hertil. Det hele trakt her omkring er således særdeles rik på naturskjønnheter.»

(Lyder Sagen om Hopsfossen og Hopsbukten i 1820-årene)

Planområdet ligger på Hop, gnr. 41. Gården ligger på østsiden av Nordåsvannet, i Fana bydel, tidligere Fana herad. Den grenser mot Nesttun og Skjold i sør, Fantoft/Storetvedt i nord og Tveiterås i øst. Hop regnes blant de eldste gårdene i Fana, sammen med Fjøsanger og Skjold. Navnet kommer av det oldnorske ordet «hopr» og viser til en naturformasjon; «innestengt bukt» (Fana bygdebok, bind 4:271). Dette kan stemme med bukten ved utløpet av Hopsfossen. Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner på gården og det er usikkert hvor det første tunet lå.

Figur 3-1 Postkort fra ca. 1900 viser Hop stasjon. Hentet fra kulturminnegrunnlag Vossebanen (Byantikvaren 2013)

Fra slutten av 1500-tallet var gården del av jordegodset til domkapitlet i Bergen, men på begynnelsen av 1700-tallet var den overtatt av byborgere som stort sett paktet vekk driften, samtidig som det ble etablert flere husmannsplasser som seinere ble selveiere. I andre halvdel av 1800-tallet skjedde enda en oppdeling og ca. 1900 var det 16 gårdsbruk på Hop.

I et manntall fra 1701 heter det at gården hadde «temmelig gode vilkår» for både innmark og skogsdrift (Fana bygdebok, bind 4:272). Hopsfossen ble raskt en viktig ressurs for gården og allerede på begynnelsen av 1700-tallet var det tre kverner i fossen som stort sett gikk gjennom hele året (ikke bare flom-kverner). På slutten av 1700-tallet ble det satt opp vannsag for skjæring i marmor. Det var nemlig drivverdige marmorforekomster på gården og disse ble drevet i en hundreårsperiode mellom slutten av 1700-tallet fram til 1870-årene.

Etter en brann i 1723, som ødela det opprinnelige hovedtunet, ble det bygget opp en lystgård på Wernersholm. Hop var på dette tidspunkt eid av Werner Hosewinckel Christie. Christie fikk laget en kanal som førte til at lystgården ble liggende på en holme – derav Wernersholm. Samme eier bygget også en kirkebygning som ble reist i såpass lite bestandig materiale at kirken ble revet etter få år. Plassen er oppført i Riksantikvarens listeførte kirkesteder (id 84625), men er mer en tradisjonsplass enn et sted med bevarte materielle kulturminner. Dagens hovedbygning er fra 1831-32. Bygget har nasjonal betydning som stedet der Bjørnstjerne Bjørnson skal ha skrevet «Ja, vi elsker». I tilknytning til lyststedet ble det anlagt en allé langs Wernesholmvegen som fortsatt er delvis bevart. Wernesholmvegen ble seinest etablert på slutten av 1700-tallet som en viktig ferdselsåre mellom Bergen og Fana.

I 1879 ble det startet tekstilfabrikk på Hop. Fossen gav kraft til produksjonen ved det som het Hop Spinderei & Tricotagefabrik. De første fabrikklokalene brant ned etter få år, men en ny og større fabrikk ble bygget opp igjen og i 1881 var produksjonen i gang igjen. Etter at fabrikk på Hop i

1889 ble slått sammen med en tekstilfabrikk på Verftet, ble all produksjon samlet på Hop og bedriften hetende Pedek.

Fabrikken gav grunnlag for framvekst av et lokalsamfunn. I 1903 var det fem arbeiderboliger og seinere kom enda to boliger til. Fabrikken opprettet skole for fabrikkarbeidernes barn, her ble etablert butikk og noen år var det også anløp av dampbåt på Hop. Denne forbindelsen forsvant for godt etter at Vossebanen og Hop stasjon ble opprettet i 1883. Hop stasjon lå opprinnelig på vestsiden av sporet og herfra gikk et sidespor til Pedek-fabrikken. En ny stasjon tegnet av arkitekt Erlend Tryti, ble lagt på østsiden av sporet. Den nye stasjonen stod ferdig i 1913.

Folketellingene viser hvordan veksten på Hop gjorde et hopp (fordobling) fra 1900 til 1920. Mange av arbeiderne kom fra Nordhordland og en stor del av arbeidsstokken var kvinner (Fana bygdebok, bind 4:275).

Tabell 3-1 Utsnitt fra Fana bygdebok som viser folkeveksten på Hop. Hentet fra Fana bygdebok 1984/2002

<i>Folkemengd.</i>						
1801	1865	1875	1900	1920	1930	1946
49	83	99	551	1 182	1 484	1 786

Figur 3-2 Foto tatt før Hop stasjon ble flyttet i 1913 viser at bebyggelsen lå tett. Foto: ukjent fotograf

Pedek opplevde både økonomiske oppturer og nedturer gjennom 1900-tallet. Også etter 2.verdenskrig var det stor optimisme omkring driften og det ble blant annet kjøpt opp et større område mellom Hop stasjon og Nesttunvatnet, der det ble planlagt en hageby som kunne huse fabrikkens funksjonærer og arbeidere. Pedek hageby i Ankervegen er et resultat av planene som ble lagt for ytterligere utbygging av boliger til bedriftens ansatte.

Gjennom 1960-tallet gikk bedriften dårlig, tross fusjonering med en Drammensbedrift, og i 1976 ble tekstil-driften lagt ned for godt. Etter dette har ulike mindre bedrifter holdt til i lokalene. De tidligere arbeiderboligene leies ut til private.

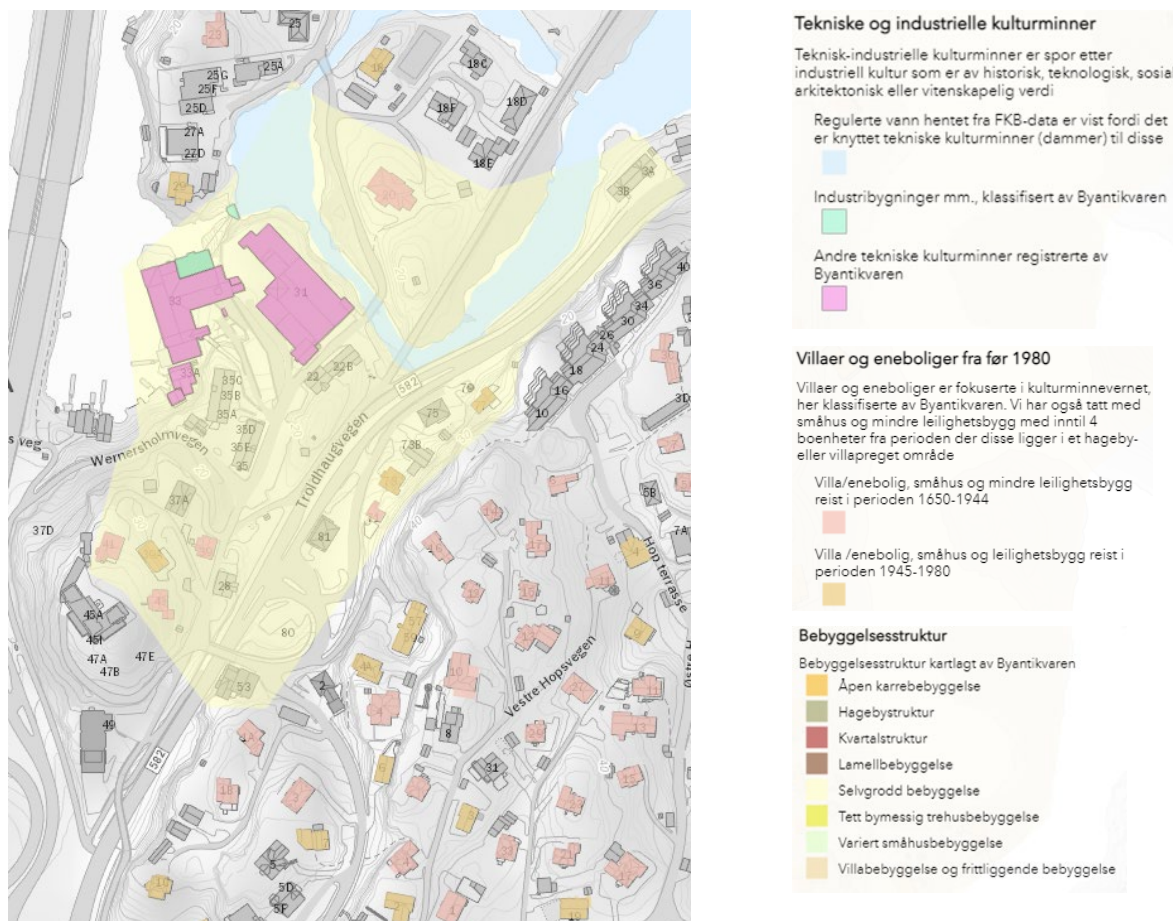
4. Kulturmiljø

Det er definert et influensområde for tiltaket som i tillegg til selve planområdet omfatter en sone som avgrenses av Wernersholmvegen mot nord, Hop stasjon mot øst, Nordåsvannet mot vest og haugen sør for Wernersholmvegen i sørlig retning.

Grunnlaget for beskrivelsene er informasjon hentet fra Bergen kommunes byggesaksarkiv, grunnboken (seeiendom.no), Fana bygdebok, bind 3 og 4, grunnlag fra 1:1 arkitekter, annen lokalhistorisk litteratur samt relevante kulturminnegrunnlag fra Byantikvaren, arkivmateriale fra Pedek, kulturmiljøkart og ortofoto i Bergenskart samt befaringer. En ombrukskartlegging av et utvalg bygg i Hopsfossen, utført i 2018 (Vill Energi og Vill Plan 2019) har gitt et grunnlag for tilstandsvurdering av de kartlagte byggene. Fra Pedek-arkivet er følgende kart, tegninger og oversikter vist til i beskrivelsene av byggene:

- Kart 1915/1919
- Oversiktskart 1918
- Kart 1949/1950
- Kart over Bruhaugen
- Plantegning av fabrikkbyggene 1920
- Plantegning påbygging 1930

Kulturmiljøkartene i Bergen kommune viser at det er registrert tekniske og industrielle kulturminner (regulert vann, industribygninger og andre tekniske kulturminner). Det er også registrert boligbebyggelse datert til tiden fram til 1944 og til tiden 1945-1980. Bebyggelsen er karakterisert som selvgrodd (se fig. 4-1).

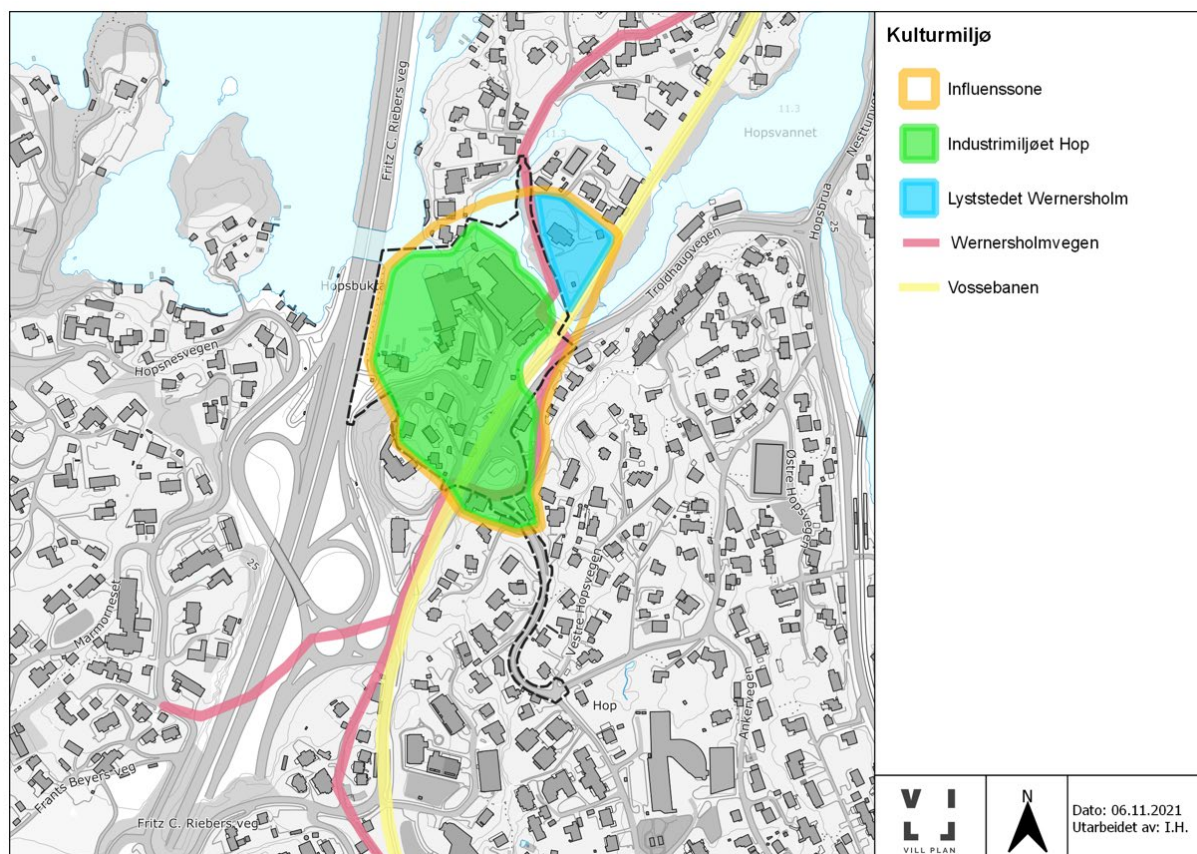
Figur 4-1 Utsnitt fra kulturmiljøkart i Bergenskart.

Det er valgt å se industrimiljøet Hop med tilhørende boligbebyggelse, teknisk-industrielle kulturminner og Hop stasjon som et enhetlig bygningsmiljø, jf. Byantikvarens hensynssone bevaring kulturmiljø 11 Hop. Det er valgt å ta med noen enkeltbygg utenfor hensynssonen i dette kulturmiljøet. Det gjelder Wernersholmvegen 53 og Kloppedalsvegen 2, begge bolig/næringsbygg. Disse er, med sin plassering langs Wernersholmsvegen, relevant å se i sammenheng med industristedet Hop.

Kulturmiljøet *Wernersholm* nord for Pedek er definert som område med vernebestemmelser i KDP for Ny-Paradis, Hop og Nesttun. Wernersholm ligger også under Byantikvarens hensynssone bevaring kulturmiljø 16 Paradis Brennhagen. I det videre er det valgt å avgrense kulturmiljøet til selve lyststedet Wernersholm med bygning og hage. Planområdet går delvis inn i kulturmiljøets sørligste arealer.

Den historiske jernbanelinjen *Vossebanen*, samt det historiske vegfaret *Wernersholmvegen* er vurdert som separate enhetlige kulturmiljø, men utgjør også viktige elementer i kulturmiljøet Pedek.

Figur 4-2 viser influensområde og avgrensning av disse kulturmiljøene.

Figur 4-2 Fire kulturmiljø er vurdert innenfor et influensområde.

Gjennom de nærmere hundre årene da industrivirksomheten foregikk, reiste bedriften arbeiderboliger også andre steder på Hop. Nordøst for planområdet ble det bygget flere arbeiderboliger, hvorav flere fortsatt står. Lengre øst på Hop ligger Pedek hageby, bygget som boliger til bedriftens ansatte. Disse er ikke registrert nærmere da de faller utenfor influensområdet.

4.1. Enhetlige bygningsmiljø

4.1.1. Industrimiljøet «Hop» - bygningsmiljø

Industrimiljøet består av mer enn 15 bygninger og anlegg. Disse har og har hatt ulike funksjoner som spenner vidt; fra bygninger knyttet til stedets industrivirksomhet til boliger, naust, skole og butikk og ikke minst samferdselsanlegg.

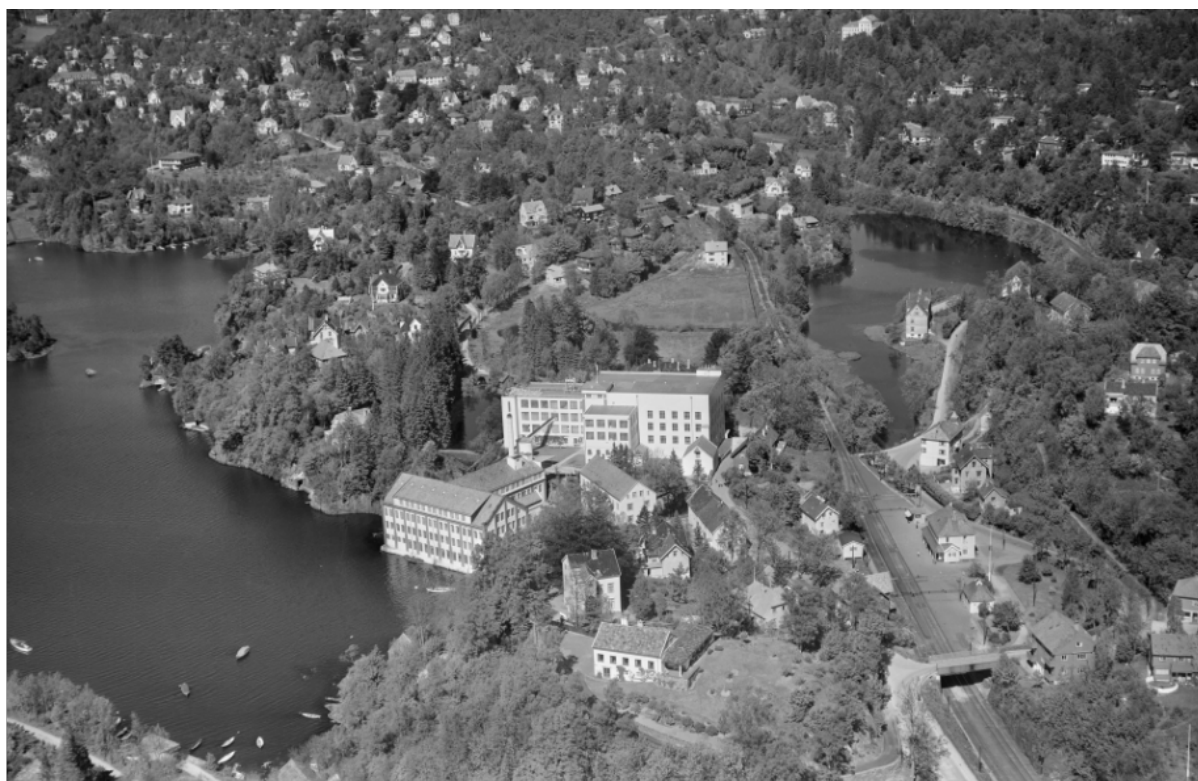
Avgrensningen av kulturmiljøet er gjort med bakgrunn i byggene og anleggenes tilknytning til «Pedek» og lokalmiljøet som vokste fram rundt fabrikken. Denne skiller seg noe fra hensynssone bevaring kulturmiljø 11 Hop i KPA2018. Eiendommene som inngår i kulturmiljøet, er vist i tabellen under.

Tabell 4-1 Bygningsmiljøet Hop består av følgende bygg:

Adresse	G./bnr.	Utskilt	Fra g./bnr.	Beskrivelse
Wernersholmvegen 22 a-c	41/21, 72, 279	1888	41/16	Næring og bolig
Wernersholmvegen 28	41/49	1893	41/16	Bolig

Wernersholmvegen 31	41/953	1977*	41/55	Industri-virksomhet
Wernersholmvegen 33	41/1042	1983*	41/55	Industri-virksomhet
Wernersholmvegen 33 a	41/109	1983*	41/55	Naust
Wernersholmvegen 35	41/1042	1983*	41/55	Bolig (UTHUS)
Wernersholmvegen 35 a-c	41/1042	1983*	41/55	Bolig og næring
Wernersholmvegen 35 d-f	41/1042	1983*	41/55	Bolig
Wernersholmvegen 37 a	41/574	1949*	41/55	Skole/næring
Wernersholmvegen 39	41/61	1898	41/16	Bolig og næring
Wernersholmvegen 41	41/68	1898	41/16	Bolig
Wernersholmvegen 43	41/294	1929	41/68	Bolig
Wernersholmvegen 53	41/135	1911	41/16	Næring og bolig
Wernersholmvegen 80	41/1219	?	41/48	Stasjon/næring
Kloppedalsvegen 2	41/341	1933	41/16	Næring og bolig
Nausttomter og tufter i Hopsbukten	41/div	Div.		Naust

*Eiendommene er skilt ut som egen grunn i seinere tid, men bygningsmassen var tidligere del av den opprinnelige Pedek-eiendommen gårdsnr. 41, bnr. 55.

Figur 4-3 Hopsfossen sett fra luften, trolig rundt 1960 - etter at WHV21 fikk sitt nåværende uttrykk ca. 1950 og før jernbanen ble nedlagt i 1965 (foto: ubb-w-sh-082631).

Wernersholmvegen 22 a, b og c, gnr./bnr. 41/21, 72, 279 – bolig og næring

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1888
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på mur-sokkel
Etasjer:	Full sokkeletasje samt 1 ½ i 22a og c. 22b har en etasje over sokkeletasjen.
Opprinnelig bruk:	Bolig, næring (bakeri)
Dagens bruk:	Bolig, næring (galleri)

Historisk situasjon

Opprinnelig er det oppført to rektangulære trehus i enkel sveitserstil på den såkalte Bruhaugens nordøstre side. Sannsynligvis er de bygget noenlunde samtidig, like etter at tomten ble utskilt. Mellombygget er kommet til seinere. Bygningene har fungert som bolig og bakeri og langsiden av WHV22 mot Wernersholmvegen har en lasterampe til lasting og lossing i forbindelse med tidligere næringsvirksomhet. På kart fra 1919 er WHV22a navngitt som «Meyers hus».

Stil- og formelementer

Sveitserstilelementene består av rimelig forseggjorte takbærende bjelker eksponert under takutstikk samt en ark på 22a's nordvestre langside. Vinduene er tofags med ornamentert listverk rundt vinduene i 22a og c. Alle tre byggene har liggende panel, men 22a har et bånd av stående panel mellom muren i sokkeletasjen og vinduene i 1. etasje. Det er også et felt med stående panel under vinduene mellom 1. etasje og loftet, på fasaden mot vest. Taket er belagt med dråpeskifer.

Vesentlige utbygging/endringer

Kart fra 1915/19 viser at WHV22c har et mindre påbygg mot WHV22a. Samme kartet viser at 22a er et enkelt, rektangulært bygg. På kart fra 1919 over Bruhaugen, har 22a i tillegg et utbygg på sørøstre langside, der det i dag er inngangsparti. Kart fra 1937 over Fana (<https://www.bergenskart.no/portal/apps/sites/#/bergenskart/app/7cbe7aafcc204de2b6458e82b21f112d>) viser ingen forbindelse mellom de to byggene, mens kart fra 2. halvpart av 1950-tallet viser at 22a-c er bygget sammen og at lasterampen er på plass. WHV22b må derfor være bygget mellom 1937 og 1951. Det er i tillegg et utbygg mot øst (inngangspartiet) på 22c som må være kommet til mellom 1970 og 1980 (se ortofoto, bergenskart).

Dagens situasjon

29. juni 2022 ble 22b og c utsatt for en brann som medførte at begge byggene ble totalskadd. På 22a ble det kun påvist fuktskader fra slokningsarbeidet, ellers var dette bygget tilsynelatende uskadd. Tekniske undersøkelser utført etter brannen viste imidlertid at 22a har en langt dårligere teknisk tilstand enn tidligere antatt. En tilstandsvurdering gjennomført i september 2022 viser at grunnfundamentene har mangelfull drenering (vurdert til tilstandsgrad TG2), mens bæresystemene har svakheter i kjellermurer (tilstandsgrad TG3). Bygget over sokkeletasjen består av laft og reisverk og vurderes å være sterkt. I vurderingen av yttervegger og utvendige overflater ble det avdekket at de eksponerte murveggene er vedlikeholdt med feil materialer. Ytterveggene i tre antas i stor grad å være original, men partiet med stående panel under vinduene i sørvest-fasaden viser seg å være tilført, med original grønnmalt brystning under. Det ble ikke observert originale vinduer og undersøkelsen viser at det meste av detaljeringen rundt vinduene trolig er kopier/etterligninger. Innervegger og innvendige overflater har en del råteskader og leilighetene vurderes å være moden for totalrehabilitering. Ved befaring ble det påvist at dekkene mellom etasjene består av trebjelkelag med stubbloft og leire med et solid tregulv, hvorav deler av stubbloftet er fjernet på grunn av

vannskader fra brannslukningen. På deler av sokkeletasjen er jernbaneskiner og store skiferheller med påstøp brukt som bæring. Yttertaket består av en solid takkonstruksjon med typisk sveitserstil-utsmykning. Hovedtaket er tekket med lappskifer, der enkelte av disse mangler (taket er vurdert til tilstandsklasse TG3). De to skorsteinene er ikke tilknyttet ildsteder (medfører at ildstedene i bygget er vurdert til tilstandsklasse TG3). Den overordnede tilstandsvurderingen konkluderer med at tilstanden på bygget er dårlig både utvendig og innvendig og det settes en tiltaksklasse etter NS-EN 16096 til TK3 – hvilket tilsier stort eller alvorlig avvik, dvs. større skader, havari/sammenbrudd eller risiko for dette. Tilstandsvurderingen vurderer risikoen i forhold til konstruksjonssikkerhet som middels, på grunn av de svake teglmurene i sokkeletasjen som medfører fare for at store deler av bygningen kan bryte sammen dersom de svake mursøylene mot Wernersholmvegen kollapser (Eriksen 2022).

Rapporten konkludere med at rehabilitering av bygningen «best kan beskrives som «krevende»». En grovkalkulering tilsier at en rehabilitering vil koste 15-18 MNOK, avhengig av hvilke funksjoner og kvaliteter som legges inn i sokkeletasjen (Eriksen 2022:9).

Verdier

Kunnskapsverdi: 22a er typisk representant for enkel sveitserstil og for sin tidsperiode.

Historisk lesbarhet: Byggets beliggenhet viser en tydelig tilknytning til Wernersholmvegen og til Pedekmiljøet, selv om dets funksjon ikke har direkte forbindelse til industridriften. Det illustrerer på en god måte mangfoldet av funksjoner som ble tilrettelagt i nærmiljøet til Pedek-fabrikken.

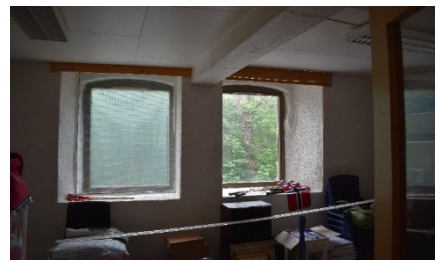
Egenverdi: Bygget har ikke en direkte funksjons- forbindelse til Pedek's virksomhet. Etter brannen er det solitært, frigjort for påbygget (22b) og det lavere samtidige bygget mot nord (22c).

Sårbarhet: 22a kan tåle interiørmessige ombygninger og rehabilitering, så lenge form- og stilelementer i fasaden bevares.

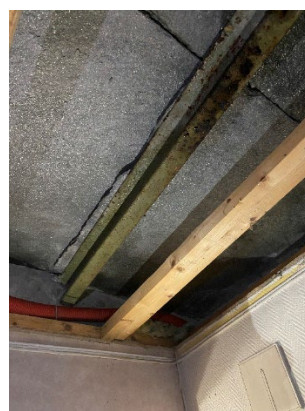
WHV22a-c var før brannen i 2022, med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon et viktig element i kulturmiljøet Hop og representerer et av de mindre byggene i kulturmiljøet, med både en offentlig og en privat funksjon. Rampen langs bygget og dets plassering inntil Bruhaugen og husrekken de tre byggene dannet langs Trolldhaugvegen ga det et særpreg. Nå står kun 22a igjen. Det er fortsatt representativt for et av de mindre byggene i kulturmiljøet, men sammenhengen med Trolldhaugvegen er mindre lesbar, når kun ett av de tre byggene er bevart. Tilstandsrapporten viser at bygget er i relativt dårlig stand.

Før brannen

Etter brannen

Wernersholmvegen 28, gnr./bnr. 41/49 - bolig

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1893
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer	1 ½ på halv sokkeetasje
Opprinnelig bruk:	Bolig
Dagens bruk:	Bolig

Historisk situasjon

Trebygning i sveitserstil («sveitservilla»), antatt bygget etter at grunnen ble utskilt i 1893. Trolig reist som bolig. Det er ikke kjent at den har tilhørt Pedek's eiendom etter at grunnen ble utskilt. Taket dekket med ruteskifer.

Stil- og formelementer

Sveitserstilelementene består av forseggjorte takbærende bjelker eksponert under et takutstikk samt en ark på byggets østre langside. Vinduene er to- og trefags og har ornamentert, forseggjort listverk rundt vinduene og inngangsdøren. Panelet er liggende og det et bånd mellom første og andre etasje bestående av profilerte lister. Taket er belagt med dråpeskifer.

Vesentlige utbygging/endringer

Ingen kjente.

Dagens situasjon

Bygget er tilsynelatende i god tilstand. De fleste dører og vinduer er intakte, noen er byttet ut, men opprinnelig vindusform og andre detaljer som listverk og en markert etasjeskiller er godt bevart. Betongplattning er kommet til etter 1980. Bygget er i dag seksjonert i flere leiligheter. Interiørets tilstand er ukjent.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygget framstår som et typisk eksempel på sveitserstil. Mange av detaljene på fasaden (listverk, dør, etasjeskiller) ser ut til å være originale.

Historisk lesbarhet: Bygget har ingen direkte tilknytning til industrivirksomheten, men har med sin beliggenhet og en forbindelse til tettstedet Hop og til Wernersholmvegen.

Egenverdi: Byggets funksjon er ikke direkte knyttet til Pedek og industridriften. Egenverdien er likevel vurdert å være relativt høy, ettersom bygget framstår som relativt intakt og autentisk med en rekke bevarte detaljer i fasaden. Det framstår som et godt eksempel på et typisk sveitserhus. Nyere tiltak rundt bygget, for eksempel betongplattningen, trekker ned egenverdien.

Sårbarhet: Bygget vil være sårbart for eksteriørmessige endringer. Innvendig tilstand er ukjent.

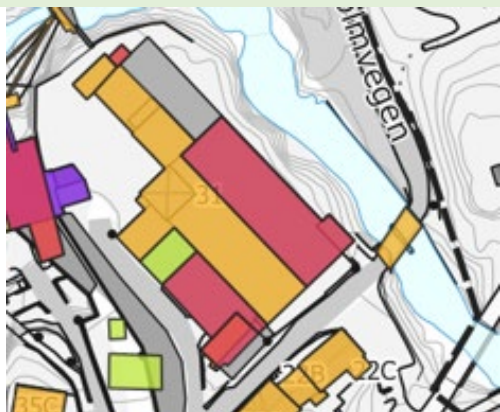
WHV28 utgjør med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon et viktig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mindre byggene i kulturmiljøet, med en privat funksjon. Bevarte detaljer gir bygget stor egenverdi., men bortsett fra plasseringen langs Wernersholmvegen er den historiske lesbarheten redusert pga. moderne tiltak.

Sentralt i bildet anes WHV28 langs Wernersholmvegen. Foto trolig fra 1950-60-tallet (foto: ubb-w-sh-080713).

Wernersholmvegen 31, gnr./bnr. 41/953 - fabrikkbygg

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1888-ca. 1950
Arkitekt:	Flere; bla. ing. Stoltz og siv.ing. K. Bugge
Materiale:	Bygg oppført i mur
Etasjer:	5 høye etasjer med loft i østfløyen og påbygget etasje på vestfløyen
Opprinnelig bruk:	Industri (spinneri, strikkeri, pakkhus/lager, teaserhus)
Dagens bruk:	Næring (div)

Historisk situasjon

Funksjon: Industribygg i mur (teglstein og betong) med flere byggetrinn og funksjoner, men mesteparten av arealet ble brukt som spinneri. I øst ligger et bygg som fungerte som pakkhus/lager. Øst- og vestfløyen er bygget sammen med et trappehus. Et mindre bygg som hadde funksjon som «teaserhus» lå framfor vestfløyen og ble seinere innbygget i vestfløyen («teaser» en prosess der uller ble blandet med vann og spinnolje før karding og spinning).

Stil- og formelementer

Byggets hovedform er i dag preget av et modernistisk uttrykk med slammert glatt mur og flatt tak. Flere faser av byggets utvikling er imidlertid synlig og bygget inn i eksisterende bygg. Blant annet er det tårnformede trappehuset, reist i den store utbyggingen omkring 1. verdenskrig, fortsatt bevart og godt synlig i fasaden.

Vesentlige utbygging/endringer

Første bygg ble reist ca. 1888, deretter ble bygget påbygget ca. 1903. Omkring første verdenskrig ble hele Pedek ombygget og påbygget. Dagens uttrykk er et resultat av en om- og påbygning på begynnelsen av 1950-tallet.

1888: Lagerskur/pakkhus/brannstasjon oppført.

Ca. 1888: I tiden mellom 1886 og 1902 ble fabrikk utvidet med en spinneribygning «ved inntaksdammen» (Lorentzen, 1954:13), samt «teaser»-hus (en egen bygning på sørsiden av spinneriet). «Den eldste fabrikk lå ved Nordåsvannet men fra 1895 var arbeidet fordelt på to bygninger: Et spinneri på høyde med inntaksdammen og en trikotasjeavdeling ved siden av vannhjulet nede ved sjøen.» (Lorentzen, 1954:6)

1903: Ny spinneribygning oppført (eksisterende vest-fløy)

1914-1920: Trappehus med nyklassisistiske trekk oppført, i samme formspråk som WHV33 (tegning 1912)

1941-47: Spinneriet ombygget.

1949-50: Påbygging/ombygging; flatt tak på spinneriet (østfløyen).

1952: Spinneribygning påbygget, blanderi (teaserhus) ombygget og påbygget. Vestfløyen fikk flatt tak.

Ca. 2000: Påbygd etasje ytterst på vestfløyen.

Dagens situasjon

Ombrukskartleggingen viser at bygget er i god stand, både innvendig og utvendig. Spinnevirksomheten krevde svært solide konstruksjoner mellom etasjene, for å tåle kraftige vibrasjoner. Selve råbygget, med fasade og bygningskonstruksjoner er så godt som intakt, de innvendige endringene er stort sett mindre reversible inngrep utført etter at siste byggetrinn stod ferdig ca. 1950.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygget er tydelig preget av å være bygget i flere trinn. Samtidig framstår det med et helhetlig, modernistisk uttrykk som gjør det til et landemerke i området. De mange og store vinduene er et viktig element i fasaden.

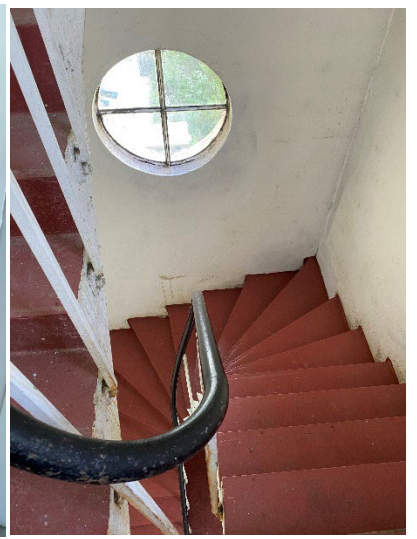
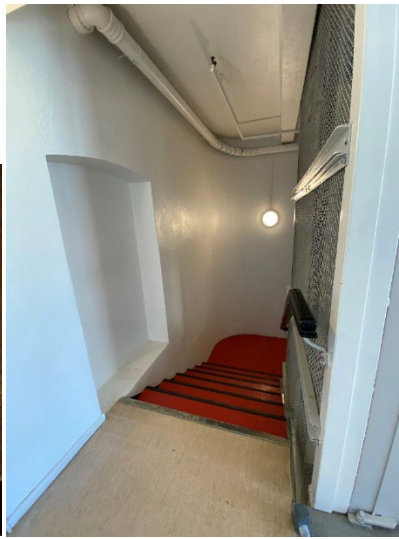
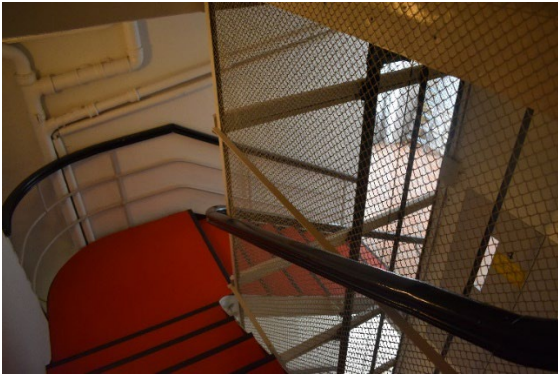
Historisk lesbarhet: WHV31 framstår som et tydelig og lesbart industribygg i kulturmiljøet Hop. Bygget representerer store deler av Pedeks historie tilbake til slutten av 1800-tallet, selv om de eldste delene delvis er skjult bak nyere byggetrinn. Bygget har derfor en stor tidsdybde. Det er et vitnesbyrd om tekstilproduksjonen som vokste fram i mange vestlandsbygder på slutten av 1800-tallet, da vannkraftteknologien muliggjorde etablering av storstilt industri.

Egenverdi: Bygget er et svært sentralt element på Pedek, med både antikvarisk og historisk verdi, til stor, både som enkeltelement og som del av miljøet.

Sårbarhet: Dette bygget, som tilsynelatende framstår som helhetlig, består ved nærmere ettersyn, av flere arkitektoniske stiler og elementer. Fasaden kan nok tåle en del endringer, så lenge de tilpasses eksisterende uttrykk. Trappehuset og pakkhuset har særlig stor antikvarisk og historisk verdi og bør bevares slik de står.

WHV31 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop og representerer et av de synlige, store og monumentale byggene i kulturmiljøet, med en offentlig funksjon. Mange byggetrinn gir stor tidsdybde.

Wernersholmvegen 33, gnr./bnr. 41/1042 - fabrikkbygg

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1881-1938
Arkitekt:	Flere, bla. ing. Stoltz
Etasjer:	3-4 4 hele etasjer samt en loftetasje, et halvt «tårn».
Materiale:	Bygg oppført i mur
Opprinnelig bruk:	Trikotasjefabrikk
Dagens bruk:	Næring

Historisk situasjon

Funksjon: Trikotasjefabrikk utført i mur (teglstein), reist mellom 1886 og 1938. Kan også være deler som er fra før brannen i 1881. Noen mindre tilbygg og et hjørne av bygget er fjernet. Trikotasjefabrikken inneholdt syrom, vaskerom, vaskeri, farger og lager. Taket dekket med svart takstein.

Stil- og formelementer

Bygningen har et nyklassisistisk preg, reist like før og etter 1.verdenskrig.

Vesentlige utbygging/endringer

1879: Første fabrikkbygg reist og satt i drift.

1881-82: Nytt bygg reist etter brann i 1881.

1886-1903: Påbygninger mot inntaksdammen, installering av pipe og forbindelse etablert mellom WHV31 og 33.

1914-17: Den gamle bygningen ble erstattet av «en stor murbygning (4 ½ etasje). Kun første fjerdedel stod ferdig i 1914, resten skulle reises i fire byggetrinn. Fabrikken fikk gullmedalje med æresdiplom på jubileumsutstillingen i forbindelse med frihetsjubileet i 1914. (tegning fra 1912).

1930/1938: Endringer utført (tegning fra 1930).

1963: Nordvestre hjørne rives ned til 1. etasje og en ny diagonal vegg bygges.

Dagens situasjon

Ombrukskartleggingen tyder på at bygget er i god stand, med solide konstruksjoner.

Verdi

Antikvarisk verdi: Trikotasjefabrikken i nummer 33 har høy grad av autentisitet, på grunn av den velbevarte fasaden med mange fine detaljer. De mange og store vinduene er et viktig element i fasaden. Den diagonale veggen som er reist som erstatning for det nordvestre hjørnet, bryter i utgangspunktet med formspråket på øvrig fasade, men er blitt en del av byggets fasade og historie.

Historisk lesbarhet: WHV33 framstår som et synlig, tydelig og lesbart industribygg og er en viktig bærer av Pedeks historie. Med en stor grad av autentisitet, er dette bygget med å fortelle om Pedeks tidligste historie. Beliggenheten lengst nede ved sjøkanten gjør at bygget ikke reiser seg som et landemerke på samme måte som nummer 31, men er likevel et tydelig element i miljøet, særlig sett fra sjøsiden (Riebers veg).

Egenverdi: Bygget er et svært sentralt element på Pedek, med både antikvarisk og historisk verdi som enkeltelement og som del av kulturmiljøet.

Sårbarhet: Den karakteristiske helhetlige fasaden (både form og dekor) og byggets størrelse er vesentlige elementer i byggets uttrykk. Byggets fasade må ikke endre karakter, men det kan «ryddes» med å fjerne/justere de nyeste tilbyggene. Hjørnet som er revet kan bygges opp igjen. Interiøret har mulighet for næringsformål. Som i WHV31 står råbygget så godt som intakt, med få moderniseringer som ikke er reversible.

WHV33 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop og representerer et av de synlige, store og monumentale byggene i kulturmiljøet, med en offentlig funksjon. Det framstår med et helhetlig formuttrykk etter om-/påbygningen som ble gjort like før/etter 1. verdenskrig og illustrerer Pedek fabrikker i en storhetstid.

Wernersholmvegen 33, gnr./bnr. 41/1042 - kraftverk

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1887/1903
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Kjelhus, turbinhus, rør og betongdam
Opprinnelig bruk:	Kraftverk
Dagens bruk:	Kraftverk

Historisk situasjon

Funksjon: Kraftverk (kjelhus og turbinhus, dam med bro og rør). Ble installert med to turbiner i 1903 (120 og 159 hK).

Stil- og formelementer

Ingen særskilte utover en funksjonell form på bygg og anlegg. Fliselagt gulv i turbinhuset.

Vesentlige utbygging/endringer

1887: Utvidelse av bedriften som også inkluderte installering av et elektrisk aggregat.

1903: Nåværende turbinhus og murt stemme med bro ble etablert, sammen med rør og kjelhus.

1960: Murt stemme med bro ble erstattet med støpt dam og bro (eksisterende).

Dagens situasjon

Kraftanlegget er fortsatt i drift, med dam og vannrør i forskriftsmessig stand. En av to eldre Francis-turbinene er fortsatt i drift, den andre er ute av drift, men står fortsatt i turbinhuset.

Verdi

Antikvarisk verdi: Turbin- og kjelhuset har stor teknisk-antikvarisk verdi i kraft av å ha store deler originalt inventar og dermed ha en stor grad av autenticitet. Rør og dam er rehabilitert i flere omganger, men har likevel en stor grad av autenticitet som funksjonelle deler av kraftverket.

Historisk lesbarhet: Anlegget er et vesentlig element i Pedeks historie og har stor symbolsk verdi som selve hjertet i virksomheten. Dammen og rørene er to svært synlige og dermed lesbare elementer i området.

Egenverdi: Bygget er et svært sentralt element på Pedek, med både antikvarisk og historisk verdi som enkeltminne og som del av kulturmiljøet.

Sårbarhet: Kraftverket har en verdi ved fortsatt å være i drift. Dersom produksjonen legges ned eller elementer i interiøret skiftes ut, vil anleggets kulturhistoriske verdi reduseres.

WHV33 kraftverket med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop. Anlegget er både stort, synlig og monumentalt, med en offentlig funksjon og viser tydelig forbindelsen mellom vassdraget og industriproduksjonen på Hop.

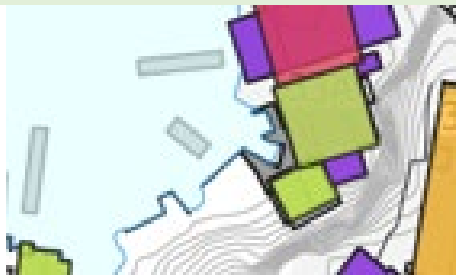
«Sannheten er at Hopsfossen protesterte en del mot å utnyttes på denne måten – den var vant med marmor og uvant med et produkt som skrev seg fra sauerasen. Her ble den satt til å gjøre nytte for seg, til å foredle en vare som ull, ja bent fram til å omdanne ullen til ferdige klesplagg til menneskene. Det stønnet i det svære vannhjulet, det pep i akslinger og hvinte fra alle reimene, mens resten av fossen buldret misfornøyd. All denne gråt og tenners gnissel forledet en vittig hund til å sette navnet «Dantes helvete» på kraftanlegget ved Hopsfossen trikotasje fabrikk.»

Utdrag fra «Pedek med Hopsfossen» (Lorentzen, 1954)

Wernersholmvegen 33 a, gnr. /bnr. 41/109 - naust

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1886-1949?
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur av naturstein og betong
Opprinnelig bruk:	Naust/sjøbod
Dagens bruk:	Naust/sjøbod

Historisk situasjon

Her har stått naust/sjøbod minst siden midten av 1880-tallet (se foto i vedlegg og utsnitt i figur under). Bygningen med fasade vendt mot nord har synlig side i tørrmur, mens selve trekonstruksjonen er av nyere dato. Er ikke med på kart over Hop Fabrikker med tilhørende grund (1918), noe som indikerer at bygget ikke var del av Pedeks eiendom. Taket dekket med blikk.

Stil- og formelementer

Enkel funksjonell bygning.

Vesentlige utbygging/endringer

Ca. 1886: En sjøbod/naust er med på foto fra dette tidsrommet.

Ca. 1904: Foto fra 1904 viser at dørene i bygget er erstattet av vinduer.

Ca. 1940: Nytt bygg oppført ved siden av det gamle? Foto fra 1942 viser et bygg ved sjøen, plassert der dagens naust står.

Ca. 2010: Nybygg oppført på tuft?

Dagens situasjon

I dag står to naustbygg i to vinklede, separate bygninger. Ifølge lokale informanter skal bygget med fasade mot nord, ha bestått av en tørrmur uten overbygg inntil for ca. 15 år siden da naustet ble bygget opp igjen. Ombrukskartleggingen tilsier at byggene er i god stand.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygningen er av enkel standard, muren er tydelig eldre enn trekonstruksjonen.

Historisk lesbarhet: Naustet viser at området også var orientert mot sjøen.

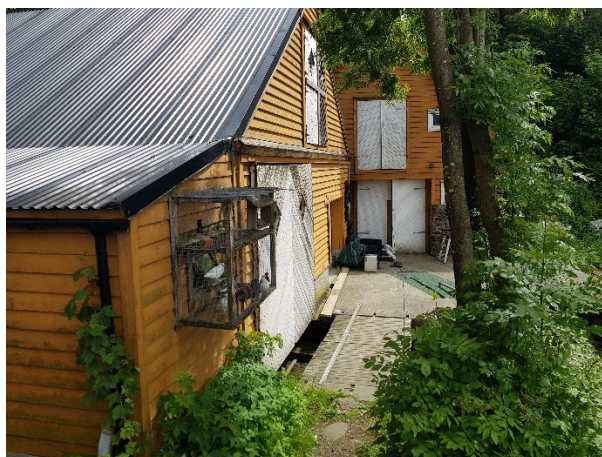
Egenverdi: Bygget har liten antikvarisk verdi, og en viss historisk lesbarhet.

Sårbarhet: Naustene ligger allerede innklemmt blant eldre og nyere bygg samt «rot og skrot» inkludert flytebrygger.

Naustet WHV33a med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et element i kulturmiljøet Hop, men har ikke en direkte tilknytning til industrivirksomheten. Det representerer et av de mindre byggene i kulturmiljøet og underbygger kulturmiljøets sjønære plassering, som var vesentlig tydeligere før E39 ble lagt på fylling over Hopsbukten.

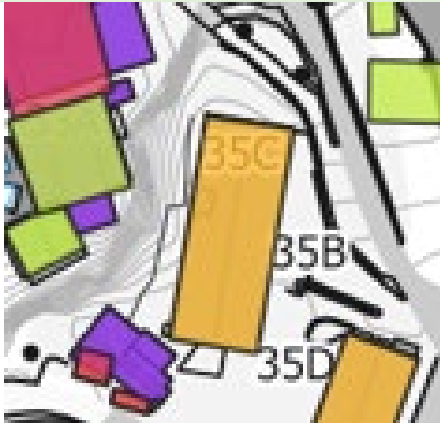

Til venstre utsnitt fra foto tatt mellom 1903 og ca. 1914 (ubb-kk-pk-0750), til høyre situasjonen etter 1914 (foto: ubb-dju-bx-0120).

Wernersholmvegen 35 a-c, gnr./bnr. 41/1042 - arbeiderbolig

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1903
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	3 fulle, med loft og høy sokkeletasje (kjeller)
Opprinnelig bruk:	Arbeiderboliger
Dagens bruk:	Boliger

Historisk situasjon

Funksjon: Bygning med loft og kjeller, bygget i tre. Reist som arbeiderboliger ca. 1903.

Stil- og formelementer

Enkelt funksjonelt rektangulært bygg bestående av tre inngangspartier med trappeoppgang mellom 1. etasje og loft. Horisontale ganger i hver etasje forbinder de tre trappeoppgangene. Inngang til leilighetene direkte fra trappeoppgangene og fra de horisontale gangene. Taket er skiferbelagt.

Vesentlige utbygging/endringer

Vinduer er byttet ut, men vindusform ser ut til å være bevart. Vindfang foran inngangsdøren antas å være bygget seinere. Ellers ser det ikke ut til å være gjort vesentlige endringer av eksteriør/fasade. Interiør i leilighetene er oppgradert i flere omganger, bla. var det ikke innlagt vannklosett i 1903. Siden 2016 er det gjort oppgraderinger etter behov.

Dagens situasjon

Ombrukskartleggingen tilsier at byggene er i god stand, men noe fukt i underetasjen. Fasaden er tilsynelatende i grei stand. Vinduene er nye og har andre fag enn opprinnelig, men form og størrelse virker å være uendret. Det er gjort vesentlige oppgraderinger inne i leilighetene.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygningen har et enkelt uttrykk uten særlige detaljer, men har en velproposjonert form og en fri beliggenhet på et av de høyeste punktene på Pedek-området. Slike enkle bygninger ble reist for arbeidere på mange fabrikanlegg og er dermed ganske typisk for tidsperioden. Det er likevel sjeldent, ettersom det etter hvert er få av disse bygningene som er bevart. Verdien trekkes noe ned av at det er gjort noen moderniseringer i fasaden (nye vinduer).

Historisk lesbarhet: Dette store bygget med boliger til arbeiderne på Pedek har en stor historisk verdi ved å illustrere hvordan Pedek bygget opp et lokalsamfunn for arbeiderne som jobbet ved fabrikk.

Egenverdi: Bygget har en enkel arkitektur og moderniseringer som for eksempel utskifting av vinduer gjør at bygget i seg selv er mindre autentisk. Bygget utgjør en viktig historisk kontekst i miljøet og mye av byggets opprinnelige planløsning er intakt.

Sårbarhet: Endringer i fasaden kan redusere byggets kulturhistoriske verdi og må derfor utformes slik at de vesentligste elementene i fasaden føres videre. Vesentlige elementer er rytmen og regelmessigheten i plasseringen av vinduer, «slette» fasader og tak (uten utspring og balkonger) på byggets vestsida og bygningsskroppens slanke form.

Arbeiderboligen WHV35a-c med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mellomstore byggene i kulturmiljøet, med en privat funksjon. Beliggenheten gjør at det «troner» over de fleste byggene i miljøet, særlig sett fra sjøsiden (E39). Bygget har også verdi ved at mye av fasade og interiør er intakt.

Wernersholmvegen 35 d-f, gnr./bnr. 41/1042 - arbeiderbolig

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1903
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	2 hele, sokkel på mur og loft
Opprinnelig bruk:	Arbeiderbolig og butikklokale
Dagens bruk:	Bolig og næring

Historisk situasjon

Bygning med loft og halv kjeller, bygget i tre på høy grunnmur. En ark midt på byggets taksida mot øst. Reist som arbeiderboliger i 1903. Inneholdt også et butikklokale. Butikkforeningen på Hop sitt lager og utsalg var lokalisert på bakkeplan i bygget og bygningen gikk av den grunn under navnet «Foreningsboligen». På kart fra 1919 er bygget påført «Landhandleri». Taket dekket med rød takstein.

Stil- og formelementer

Enkelt funksjonelt rektangulært bygg med to trappeoppganger på byggets langside. Det er inngang til leiligheter på hver side av de innvendige trappene. Det er inngang til næringsbygg i 1. etasje fra sør og til kjelleren fra nord og sørøst.

Vesentlige utbygginger/endringer

Det antas at vindfangene foran inngangsdørene er reist etter bygget stod ferdig. Det samme gjelder plattformen/avsatsen foran næringsdelen på søndre gavlvegg. Ved utskifting av vinduer og dører har flere originale blitt byttet ut med nye, med annen form enn den opprinnelige. Den nordre inngangsdøren i fasaden mot vest ha en eldre dør. Det er ikke kjent hvor denne opprinnelig stod. Innvendig er det gjort en del endringer av interiør. Det er derfor lite av det opprinnelige som er bevart.

Dagens situasjon

Ombrokkartleggingen tilsier at byggene er i god stand. Noen detaljer i fasaden er originale, innvendig er det gjort en del moderniseringer for å tilfredsstille dagens krav til standard.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygningen har et enkelt uttrykk uten særlige detaljer.

Historisk lesbarhet: Bygget med arbeiderboliger og butikklokaler har en stor historisk verdi ved å illustrere hvordan Pedek bygget opp et lokalsamfunn for arbeiderne som jobbet ved fabrikken. Slike enkle bygninger ble reist for arbeidere på mange fabrikanlegg og er dermed ganske typisk for tidsperioden. Det er likevel sjeldent, ettersom det i dag er få bevarte.

Egenverdi: Bygget har en enkel arkitektur og moderniseringene gjør at bygget er mindre autentisk. Som element i kulturmiljøet er verdien større.

Sårbarhet: Endringer i fasaden kan redusere byggets kulturhistoriske verdi og må derfor utformes slik at de vesentligste elementene i fasaden føres videre. Det vesentligste elementet er rytmen bygningskroppens hovedform.

Arbeiderboligen WHV3d-f med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et viktig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mellomstore byggene i kulturmiljøet, med både en privat og offentlig funksjon. Beliggenheten gjør at det underordner seg arbeiderboligen i WHV35a-c, men har en lesbar plassering tilpasset Wernersholmvegen. Fasaden bærer preg av en del moderniseringer.

De to arbeiderboligene i WHV35 a-c og d-f, bildet trolig tatt i 1940-årene, før ombygging av skolen (foto: ubb-dju-bx-0481)

Wernersholmvegen 35, gnr./bnr. 41/1042 utedo (privet)

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1903
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	1 etasje
Opprinnelig bruk:	Utedo
Dagens bruk:	Bod

Historisk situasjon

Bygning benyttet som utedo for arbeiderboligene. Antas å ha blitt bygget samtidig med arbeiderboligene i WHV35.

Stil- og formelementer

Ingen særlige.

Vesentlige utbygging/endringer

Enkelt bygg med lufteluker på taket og små vinduer høyt oppe på veggen. Har et relativt opprinnelig preg med bevarte vinduer og profilert liggende panel. Overbygg over inngangsdøren antas å være bygget seinere. Det er bygget på en bod tett inntil utedoens vestre side og et overbygg på nordsiden.

Dagens situasjon

Tilsynelatende i god tilstand, til tross for noen setninger. Har behov for et strøk med maling.

Verdi

Antikvarisk verdi: Få felles-utedoer er bevarte og bygget har derfor antikvarisk verdi som en bygningstype som tidligere var vanlig, men som nå er sjelden.

Historisk lesbarhet: Bygget har hatt en vesentlig funksjon i samfunnet ved Hopsfossen. Det er relativt uanselig i størrelse, men har detaljer som vekker nysgjerrigheten både med luftefunksjonene på taket og vinduene. Det illustrerer på en god måte mangfoldet av nødvendige funksjoner i nærmiljøet til Pedek-fabrikken og har med det en betydelig egenverdi.

Egenverdi: Bygg med denne funksjonen er sjelden bevart og derfor bevaringsverdig både som enkeltminne og som del av kulturmiljøet. Påbyggene som er reist rundt utedoen reduserer det autentiske.

Sårbarhet: Alle tiltak som endrer fasaden vil redusere byggets kulturhistoriske verdi. Dersom påbyggene fjernes, vil dette styrke kulturminnet.

Utedo WHV35 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de minste byggene i kulturmiljøet, med en privat funksjon og med en direkte tilknytning til de to arbeiderboligene i WHV35a-f.

Wernersholmvegen 37 a, gnr./bnr. 41/574 – skolehuset

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1880
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	1 etasje med sokkel og loft
Opprinnelig bruk:	Skolebygg, forsamlingshus
Dagens bruk:	Bolig og næring

Historisk situasjon

Funksjon: Bygning med loft og kjeller samt ark på loftet. Opprinnelig reist som Hop fabrikk-skole ca. 1880 for barna til arbeiderne ved Pedek. Skolen ble formelt nedlagt i 1918, men ble brukt til avlastning for nærliggende skoler fram til 1927 og en tid under 2. verdenskrig (Bergen byleksikon). Har også fungert som forsamlingshus for Pedek.

Stil- og formelementer

Bygget ble reist til offentlig formål og bærer stil- og formmessig preg av enkel funksjonalisme.

Vesentlige utbygging/endringer

Både fasade og interiør har gjennomgått vesentlige endringer siden skolen ble tatt i bruk på slutten av 1800-tallet.

1946: Dagens fasade er trolig resultat av en ombygning ca. 1946. Det foreligger en tegning datert 1946 som er temmelig lik dagens fasade.

Ukjent år: Etablert platting foran inngang mot vest og tregjerder.

Dagens situasjon

Ombrukskartleggingen tilsier at bygget er i god stand. Mesteparten av vinduene er nye, muren er sladdet, det er nye takstein og det har vært gjort en del mindre endringer i fasaden.

Verdi

Antikvarisk verdi: Fronten med ark og vindusrekken indikerer at bygget har hatt en offentlig funksjon. Bygget vurderes å ha begrenset arkitektonisk særpreg.

Historisk lesbarhet: Skolen har en vesentlig historisk verdi ved å illustrere hvordan Pedek bygget opp et lokalsamfunn med nødvendige funksjoner for arbeiderne som jobbet ved fabrikk.

Egenverdi: Bygget har en enkel arkitektur med en rekke moderne innslag som reduserer byggets autentisitet. Byggets funksjon gir det en viktig rolle i kulturmiljøet.

Sårbarhet: Tiltak som endrer fasaden vil redusere byggets kulturhistoriske verdi.

Skolehuset WHV37 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et viktig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mellomstore byggene i kulturmiljøet, med en offentlig funksjon. Det ligger litt tilbaketrukket fra de sentrale delene av miljøet, men er med å illustrere det helhetlige lokalmiljøet på Hop.

Skolehuset på begynnelsen av 1900-tallet, trolig like før 1913, da Hop stasjon fikk dagens plassering og form.

Wernersholmvegen 39, gnr./bnr. 41/61 - bolig

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1898?
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	1 etasje med sokkel og loft
Opprinnelig bruk:	Bolig, butikk
Dagens bruk:	Bolig

Historisk situasjon

Funksjon: Bolig i enkel sveitserstil bygget i tre, 1 med loft og kjelleretasje på høy grunnmur. Skal også ha vært butikk i sokkeletasjen. Grunnen ble utskilt i 1898 og bygget trolig reist kort tid etter.

Stil- og formelementer

Bygget er i enkel sveitserstil.

Vesentlige utbygging/endringer

Ingen kjente vesentlige endringer.

Dagens situasjon

Tilsynelatende i grei stand, noe sliten fasade. Nye vinduer (husmorvinduer), men noen detaljer som utskårne forseggjorte takbærere er bevart.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygget ca. 1921 men har få originale bevarte detaljer.

Historisk lesbarhet: Lesbar som del av kulturmiljøet Pedek, men uten en direkte tilknytning til industrivirksomheten. Plasseringen langs Wernersholmvegen er svært lesbar.

Egenverdi: Bygget har en enkel arkitektur og moderniseringene gjør bygget mindre autentisk. Det har en viss historisk verdi som del av kulturmiljøet på Hop, uten en direkte funksjonell sammenheng med industrivirksomheten.

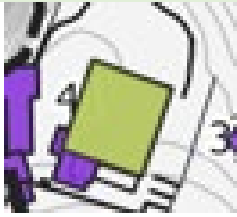
Sårbarhet: Alle vesentlige endringer vil redusere bygningens historiske lesbarhet.

WHV39 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mindre byggene i kulturmiljøet, med en privat og offentlig funksjon. Det har en lesbar plassering tilpasset Wernersholmvegen.

Wernersholmvegen 41, gnr./bnr. 41/68 - bolighus

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1879?
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	2 etasjer på lav sokkel og med loft
Opprinnelig bruk:	Bolig
Dagens bruk:	Bolig

Historisk situasjon

Grunnen ble utskilt i 1879, og foto fra ca. midten av 1900-tallet viser en 2 ½ etasjes bygning med trappehus. Bygningen har trekk av sveitserstil.

Stil- og formelementer

Opprinnelig sveitserstil som er bygget inn i en fasade med funkis-preg.

Vesentlige utbygging/endringer

Boligen som står i dag, er preget av flere påbygninger og moderniseringer. Panel og vinduer er nye.

Dagens situasjon

Tilsynelatende i god tilstand med velholdt fasade.

Verdi

Antikvarisk verdi: Flere fasadeendringer gir bygningen liten antikvarisk verdi.

Historisk lesbarhet: Bygningen er tydelig eldre, men har ikke en direkte lesbar sammenheng med Pedek-miljøet.

Egenverdi: Store ombygninger og moderniseringer gjør at autentisiteten er svært redusert.

Sårbarhet: Alle vesentlige endringer vil redusere bygningens kulturhistoriske verdi ytterligere.

WHV41 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et mindre viktig element i kulturmiljøet Hop. Det representerer et av de mindre byggene i kulturmiljøet, med en privat funksjon. Det representerer lokalmiljøet som var på Hop med uten en direkte kobling til industrivirksomheten.

Til venstre er utsnitt av foto, trolig fra midten av 1900-tallet (ubb-w-sh-082631). Bildet viser en 2 ½ etasjes bygning i sveitserstil. Foto til venstre viser dagens situasjon. Hovedformen er stort sett den samme (fotavtrykk og antall etasjer) men huset har i dag et enkelt, funksjonelt uttrykk.

Andre naust/sjøhus, gnr./bnr. 41/50, 81 mfl.

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1900-1990
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre på grunnmur, samt noen nausttuffer
Opprinnelig bruk:	Naust/sjøhus
Dagens bruk:	Bolig, galleri

Historisk situasjon

To 1-2-etasjers naust/sjøhus og loft med framskutt tak. Det største bygget har et sidebygg. Naustene ser ut til å være med på foto fra tidsrommet 1903-ca. 1914. Her vises også brygger på andre siden av bukten. Se foto under. Mellom disse naustene og WHV33a ligger tufter etter eldre sjøhus/naust.

Stil- og formelementer

Funksjonelle bygg.

Vesentlige utbygging/endringer

Naustenes form og kledning er ikke originale, men nylig bygget opp igjen på eldre nausttuffer. Nausttuftene bestående av grunnmurer ligger mellom WHV33a og de gjenoppbygde naustene,

Dagens situasjon

Ser ut til å være i svært god tilstand.

Verdi

Antikvarisk verdi: Utover at naustene er plassert på gamle tufter, er verdien relativt liten.

Historisk lesbarhet: Bygningene viser at området også var orientert mot sjøen.

Egenverdi: Store ombygninger og moderniseringer gjør at autentisiteten til de stående byggene er svært redusert. Sammen med tuftene etter eldre sjøhusbebyggelse, har disse verdi som del av naustmiljøet i Hopsbukten.

Sårbarhet: Alle vesentlige endringer vil redusere bygningens kulturhistoriske verdi ytterligere.

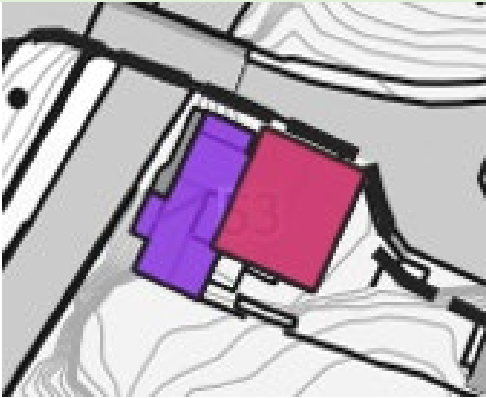
Andre naust og sjøhus med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et element i kulturmiljøet Hop, men uten en historisk forbindelse til industrivirksomheten. De representerer de mindre byggene i kulturmiljøet og underbygger miljøets sjønære beliggenhet, som var vesentlig tydeligere før E39 ble lagt på fylling over Hopsbukten.

Foto viser dagens situasjon, situasjon før ombygging av skolehuset (foto: ubb-dju-bx-0481) og situasjon etter 1950 (foto: ubb-wsh-080713).

Wernersholmvegen 53, gnr./bnr. 41/135 – bolig/næring

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ukjent
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Tre
Opprinnelig bruk:	Butikk/boliger
Dagens bruk:	Butikk/boliger

Historisk situasjon

Tomten ble utskilt i 1911, men dagens bygg bærer preg av å ha blitt bygget like før/etter 2. verdenskrig.

Stil- og formelementer

Enkelt og funksjonelt.

Vesentlige utbygging/endringer

Bygget har et påbygg mot vest.

Dagens situasjon

Bygget ser ut til å være i god stand.

Verdi

Antikvarisk verdi: Lav

Historisk lesbarhet: Byggets plassering ved Wernersholmvegen og dets stil og form er lesbar både som en del av kulturmiljøet Hop og til vegløpet.

Egenverdi: Bygget har verdi, både i seg selv og som del av lokalsamfunnet på Hop.

Sårbarhet: Bygget er sårbart for alle ombygginger.

Wernersholmvegen 53 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et element i lokalmiljøet på Hop, først og fremst på grunn av sin historie med næringsfunksjon og plassering langs Wernersholmvegen.

Kloppedalsvegen 2, gnr./bnr. 41/341 – bolig/næring

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	Ca. 1933
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Tre, mur i sokkel
Etasjer:	
Opprinnelig bruk:	Butikk/boliger
Dagens bruk:	Butikk/boliger

Historisk situasjon

Tomten ble utskilt i 1933 og det antas at bygget ble reist kort tid etter.

Stil- og formelementer

Enkel byggmesterfunktis.

Vesentlige utbygging/endringer

Ingen kjente, garasjen som ligger vegg i vegg med bygget er av seinere dato.

Dagens situasjon

Bygget er tilsynelatende i god stand.

Verdi

Historisk lesbarhet: Byggets plassering ved Wernersholmvegen og dets stil og form er lesbar både som en del av kulturmiljøet Hop og til vegløpet.

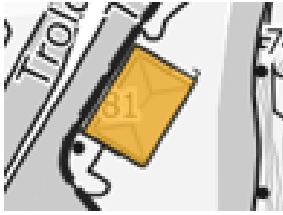
Egenverdi: Bygget har verdi, både i seg selv og som del av lokalsamfunnet på Hop.

Sårbarhet; Bygget er sårbart for alle vesentlige endringer av fasade.

Kloppedalsvegen 2 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et element i lokalmiljøet på Hop, først og fremst på grunn av sin næringsfunksjon og plassering i krysset Wernersholmvegen/Kloppedalsvegen.

Troldhaugvegen 81, gnr./bnr. 41/1219 – Hop stasjon

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1913
Arkitekt:	E. Tryti
Materiale:	Tre
Etasjer:	2 etasjer med høyt loft
Opprinnelig bruk:	Stasjonsbygg
Dagens bruk:	Næring

Historisk situasjon

Hop stasjon, stasjonsbygning, bygget i 1913 etter en arkitektkonkurranse i 1911 som arkitekt Tryti vant. Denne 2 ½ etasjes bygningen i tre, med valmet tak og svalgang/overbygg mot perrongen erstattet den opprinnelige stasjonen fra 1883. Den nye stasjonen ble lagt på østsiden av sporet, mens det tidligere lå på vestsiden. Fra stasjonen gikk et sidespor til Pedek.

Stil- og formelementer

Bygget har en særpreget stil med elementer av både nordisk nybarokk og nyklassisisme. Tryti assosieres med bergensskolen og Arts- and Craft-ideologien, noe som gjenkjennes i håndverksdetaljene i fasaden på stasjonsbygget.

Vesentlige utbygging/endringer

Ingen vesentlige endringer eller utbygginger. Kulturminnegrunnlag Vossebanen skriver følgende: «Stasjonsbygningen har bevart sin opprinnelige hovedform, takform og enkelte vinduer. Vindusplassering ser ut til å være den samme som da bygget ble oppført».

Dagens situasjon

Tilsynelatende i god tilstand. Se over.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygningen har stor antikvarisk verdi grunnet byggets sjeldenhet og dets stil- og formuttrykk.

Historisk lesbarhet: Hop stasjon med sidespor har, som del av Vossabanen, vært sentralt for Hop og hele Fanas vekst og utvikling fra slutten av 1800-tallet til midten av 1900-tallet. Stasjonen er et viktig historisk monument og kulturminne. Bygningen i seg selv har stor autentisitet, men dens historiske kontekst er ikke så enkel å lese ettersom jernbanesporet er transformert til en fylkesveg som skaper en barriere mellom stasjonen og Pedek.

Egenverdi: Byggets arkitektoniske og historiske verdi tilsier en stor verdi som enkeltminne og som del av kulturmiljøet.

Sårbarhet: Bygget er sårbart for alle inngrep som endrer dets karakteristiske fasade. Oppføring av eventuelle nye bygg nært stasjonen må i form og utførelse tilpasses Hop stasjon.

Hop stasjon THV81 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element i kulturmiljøet Hop der både stasjon og industrivirksomhet trakk vekslers og var avhengig av hverandre. Det representerer et mellomstort bygg i kulturmiljøet, med en offentlig funksjon og forteller om mangfoldigheten i kulturmiljøet Hop. Det har dessuten en stor antikvarisk verdi.

Stasjonen på Hop, trolig tatt mellom 1940 og 1950. Vi ser sidesporet, som fortstt ser ut til å være i bruk (stengt med en port, men ikke nødvendigvis permanent) og WHV31 før påbygging til flatt tak påm WHV31's østfløy (foto: ubb-dju-bx-0130).

4.1.2. Lyststedet Wernersholm

Lyststedet Wernersholm ligger like nord for planområdet. I dag er det en bolig og omkringliggende hage med uthus som utgjør eiendommen. Dette er definert som et eget kulturmiljø.

Wernersholmvegen 20, gnr./bnr. 41/2 - lyststed

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1831-32
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Bygg oppført i tre, på grunnmur
Etasjer:	1 etasje med loft
Opprinnelig bruk:	Lyststed
Dagens bruk:	Bolig, galleri

Historisk situasjon

Består av et våningshus utført i tre på lav sokkel, bygget i 1831-32. Bygningen ligger på en «holme» i Hopsvannet. Holmen er kunstig – Werner Hosewinkel Christie, som bygningen er oppkalt etter, -- fikk opparbeidet en kanal mellom Nesttunvannet og Nordåsvannet for å fristille eiendommen fullstendig fra «fastland». Christie er gravlagt på eiendommen og det er oppført et eget monument. Den svært så lite robuste kirken som Christie lot oppføre i en slags pappmaché, gjør at området er med i Riksantikvarens liste over verneverdige kirkebygg og tomter. Det er en bu på eiendommen som skal ha vært benyttet i Pedek's produksjon. Eiendommen har en hage omgitt av et stakittgjerde. Wernersholm fungerte på midten av 1800-tallet som et samlingspunkt for kulturlivet i Bergen og skal være stedet der teksten til nasjonalsangen ble skrevet av Bjørnstjerne Bjørnson i 1859.

Stil- og formelementer

Bygningen er i 1 etasje med valmede tak i empirestil og tempelgavler båret av søyler.

Vesentlige utbygging/endringer

Det er ikke tilgjengelig dokumentasjon over på- og ombygninger som er utført.

Dagens situasjon

Tilsynelatende i god stand med hovedformen intakt. Eiendommen er preget av gjengroing.

Verdi

Antikvarisk verdi: Bygget er et godt bevart eksempel empirestilen og har av den grunn stor verdi.

Historisk lesbarhet: Wernersholm er et tydelig bygg i landskapet med en historisk forbindelse til Wernersholmsvegen og alléen samt Hopsfossen. Eiendommens beliggenhet tett ved Pedek illustrerer tilknytningen som begge hadde til Hopsfossen.

Egenverdi: Wernersholm har stor grad av autentisitet, tidsdybde og framstår med et betydelig særpreg. Det har dessuten en spesiell nasjonal betydning.

Sårbarhet: Alle utvidelser eller endringer av Wernersholm vil redusere opplevelsesverdien og den visuelle sammenhengen mellom Wernersholm og Pedek (fabrikkområdet).

Lyststedet Wernersholmvegen 20 med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et element i kulturmiljøet Hop, men uten en direkte sammenheng med industristedet. Bygget er mellomstort med et privat

formål. Det framstår som et kulturminne som har en verdi uavhengig av Pedek og industrivirksomheten. Samtidig har Wernersholm med sin beliggenhet vært en synlig og tydelig nabo til industristedet på Hop.

Landskapet rundt Wernersholm var tidligere betydelig mer åpent (foto: ubb-bs-00396). Ukjent år, men trolig rundt århundreskiftet 1800-1900.

4.2. Andre kulturminner

4.2.1. Wernersholmvegen

Wernersholmvegen er et eldre vegfar som er avsatt med hensynssone bevaring kulturmiljø i KPA2018.

Wernersholmvegen med allé og bro

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1831-32
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Asfaltert veg, steinbroer
Opprinnelig bruk:	Vegtrasé
Dagens bruk:	Vegtrasé

Historisk situasjon

Vegstrekning fra Skjold over Hopsbroen og forbi Wernersholm, som del av en veg fra Stend. Parsellen mellom Skjold og Bergen skal ha eksistert siden 1700-tallet (kulturminnegrunnlag Vossebanen). Eksakt trasé er ikke helt klar, og i KPA2018 viser den rosa linjen hensynssonebevaring, mens rød stiplet linje viser eldre vegfar (uten vern). Mellom fabrikkområdet og Wernersholm krysser vegen en kanal med en bro. Hopsbroen er en steinbjelkebro, trolig fra første halvdel av 1800-tallet, og skal ha erstattet en eldre trebro. Vegen har stedvis en tydelig allé med en sammenhengende trekke langs Wernersholmvegen. Lengre nord er enda en steinbro. Denne har usikker datering, men er utført med samme konstruksjonsprinsipp som den første.

Stil- og formelementer

Terrengtilpasset vegtrasé med allé bestående av bla. lindetrær (se Mong 2019) og to steinbjelkebroer.

Vesentlige utbygging/endringer

Vegen har vært utbedret og justert etter behov. Eldste broen skal ha blitt restaurert på 1990-tallet.

Dagens situasjon

Vegen er asfaltert og har et moderne veglegeme, men traséen er opprinnelig. Alléen er vurdert å være i svært dårlig forfatning (Mong 2019).

Verdi

Antikvarisk verdi: Det er traséens linje med de to broene som har størst verdi.

Historisk lesbarhet: Vegen med alléen er en viktig del av områdets historie og knytter lyststedet Wernersholm og Pedek sammen.

Egenverdi: Ettersom veglinjen og broene er relativt intakte har Wernersholmvegen stor antikvarisk verdi, til tross for vegens moderne veglegeme. Den har dessuten en stor historisk lesbarhet.

Sårbarhet: Utvidelser og utrettinger av vegen eller tiltak som skader eller fjerner broene vil redusere eller også ødelegge kulturminnets kulturhistoriske verdi. Ferdsel med motorisert kjøretøy over broen bør begrenses, og særlig gjelder dette tynge kjøretøy.

Wernersholmvegen med sitt formuttrykk, sin plassering og sin funksjon, utgjør et vesentlig element gjennom kulturmiljøet Hop. Vegen og byggene langs denne utgjør til sammen en lesbar helhet.

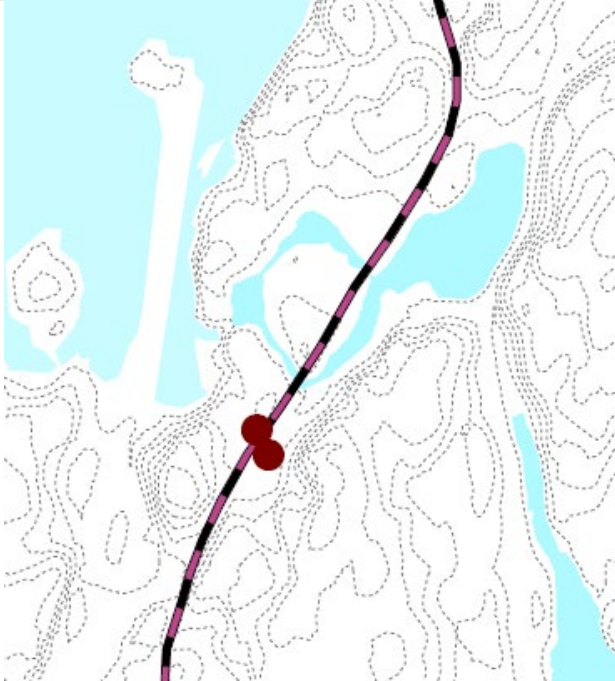
Steinbjelkebroen fra Pedek over til Wernersholm, trolig omkring århundreskiftet 1800-1900 (foto: ubb-bs-pkb-00272).

4.2.2. Vossebanen med Hop stasjon og sidespor til Pedek

Vossebanen, etablert i 1883, er avsatt med hensynssone bevaring kulturmiljø i KPA2018.

Vossebanen

Kulturhistorisk beskrivelse

Byggeår:	1883
Arkitekt:	Ukjent
Materiale:	Asfaltert veg over eldre jernbanelinje
Opprinnelig bruk:	Jernbanetrasé
Dagens bruk:	Vegtrasé

Historisk situasjon

Jernbanesporet forbi Wernersholm og Pedek ble etablert i forbindelse med Vossebanen i 1883. Fra 1909 ble Vossebanen innlemmet i Bergensbanen. Opprinnelig lå stasjonen på Hop på vestsiden av linjen, men ble flyttet til en ny stasjon på østsiden i 1913. Traséen bestod opprinnelig av selve skinnegangen, skjæringer, fyllinger og broer.

Stil- og formelementer

Linjen er lagt med god horisontal og vertikal kurvatur gjennom landskapet.

Vesentlige utbygging/endringer

Driften på traséen ble nedlagt i 1965, da Ulrikstunnelen åpnet.

Etter dette, er traséen asfaltert og transformert til bilveg og som gang- og sykkelveg. Der Troidhaugvegen passerer Hop stasjon, er fylkesvegen (Troidhaugvegen) lagt i jernbanetraséen.

Dagens situasjon

Jernbanetraséen er asfaltert og benyttes som gang- og sykkelveg, på noen mindre partier som bilveg.

Verdi

Antikvarisk verdi: Det er traséens linje som har størst verdi. Traséen er stort sett godt lesbar, men mindre omlegginger og skifter mellom bilveg og gang-/ sykkelveg mellom WHV28 og Hopsbroen reduserer denne lesbarheten.

Historisk lesbarhet: Vossebanen er sammen med Hop stasjon en viktig del av Pedek's historie, men er ikke lenger så lesbar grunnet transformasjon fra trasé til veg.

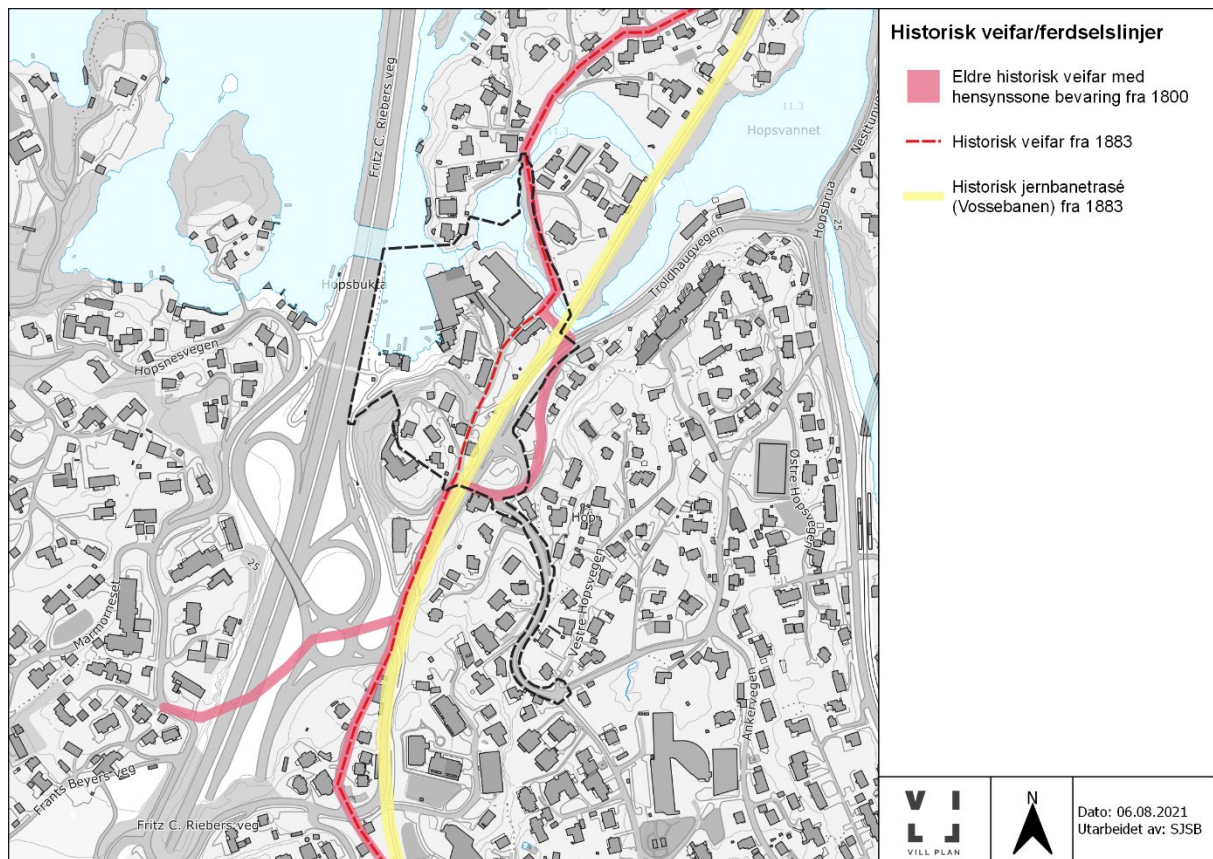
Egenverdi: Jernbanetraséen har i utgangspunktet stor egenverdi, men fragmentert parti forbi Hopsfossen og Pedek reduserer verdien.

Sårbarhet: Utvidelser og utrettinger av vegen eller tiltak som skader eller fjerner traséen, vil redusere eller kulturminnets kulturhistoriske verdi. Linjens horisontale og vertikale kurvatur bør bevares.

Vossebanen med sin plassering og sin funksjon, utgjør sammen med Hop stasjon et vesentlig element i kulturmiljøet Hop. Lesbarheten på partiet langs Pedek er imidlertid mindre tydelig, ettersom den gamle traséen er omgjort til bilveg.

Tog langs linjen ved Hop stasjon, foto tatt før siste påbygging til flatt tak på WHV31 (foto: ubb-dju-bx-0479).

Figur 4-4 Historiske vegfar og ferdselslinjer ved planområdet. Kilde: Bergen kommune

4.3. Kulturmiljøet Hop – en samlet vurdering

Kulturmiljøet omtalt som «Hop» består av bygninger og anlegg som kan knyttes til industrivirksomheten som foregikk ved Hopsfossen i tidsrommet 1879-1976.

De stående bygningene og anleggene representerer et teknisk-industrielt kulturmiljø med både historiske, opplevelses- og økonomiske verdier. Historisk fordi bygg og anlegg samlet og enkeltvis er gode eksempler på vestnorsk tekstilindustri basert på vannkraftproduksjon, etablert i andre halvpart av 1800-tallet. Opplevelsesverdien ligger i at denne historien er forståelig og lett lesbar. Miljøets økonomiske verdi kan knyttes til at de fleste bygg og anlegg fortsatt er i brukbar stand og med potensial for utvikling og bruk.

Både enkeltbygg og miljøet som helhet har tidsdybde og viser kontinuitet i tidsrommet fra slutten av 1800-tallet til 1960-tallet. Mangfold og variasjon viser seg i stil, form og uttrykk som spenner fra sveitervillaer til modernistiske industribygg av varierende størrelse (små, middels og store bygg). I tillegg har stedet en historie som går bakenfor tekstilindustrien, til mølledrift på 1600-tallet og marmorsagvirksomhet på 17-1800-tallet.

Bygningsmassen i området har kvaliteter knyttet til varierte arkitektoniske uttrykk. Dette speiler ulikhet i både byggenes funksjon, arkitektonisk stil og tidspunkt for bygging. De to fabrikkbygningene WHV31 og 33 var for eksempel relativt like i arkitektonisk uttrykk fram til 2. verdenskrig. Før den tid hadde begge bygningene saltak. Under påbygging av WHV31 i 1921 ble et nytt trappetårn bygget i samme stil som nr. 33, men ved påbygninger utført etter 2. verdenskrig fikk nr. 31 flere påbygg og flate tak. Bygget framstår derfor i dag med et rimelig helhetlig modernistisk uttrykk. De mindre bygningene på området er i utgangspunktet svært godt tilpasset stedets topografi og ferdselslinjer. Byggene er enkle, men likevel med gode proporsjoner og fine detaljer. Blant de mindre bygningene har særlig arbeiderboligen WHV35a-c og utedoen stort sett intakte og autentiske fasader. Det

samme gjelder WHV 28. WHV35d-f har en del moderne elementer i fasaden, bla. med moderne vinduer. Skolebygget, WHV37, er derimot vesentlig endret i fasaden. WHV39 og 22a er også preget av moderniseringer.

Elementene danner med sin variasjon i form, uttrykk og størrelse en helhetlig sammenheng og struktur som utgjør lokalsamfunnet på Hop. Form, fasade og skala er strukturert rundt miljøets sentrale industribygg WHV 31 og 33 samt kraftstasjonen. Sammen med plassen mellom og nivåene ned mot sjøen danner disse to byggene den aller viktigste delen av kulturmiljøet. Like sørvest for disse, ligger de to arbeiderboligene WHV 35a-c og 35d-f samt utedoen WHV35, forbundet med en åpen plass. Disse viser hvordan Pedek tilrettela for arbeiderne ved fabrikken. I større avstander fra industribyggene finner vi fasiliteter som Pedek selv etablerte, som skolehuset, og funksjoner som ble etablert som følge av industrivirksomheten, som butikker, bakeri og private boliger. I dette helhetlige perspektivet er også bygningenes plassering i terrenget et vesentlig trekk – lagt fra sjøkanten i Hopsbukten til toppen av Skolehaugen som ligger på ca. 30 moh. De store høydeforskjeller gir karakteristiske visuelle uttrykk, der mindre bygg får en mer framtrædende plass enn byggets størrelse skulle tilsi. Arbeiderboligen som ligger på høyeste punkt (nr. 35 a-c) framstår av den grunn som et landemerke, særlig sett fra E39. Boligene i WHV35 d-f og 22 a ligger med en godt tilpasset plassering langs Wernersholmvegen. Det samme gjelder WHV 39, 53 og Kloppedalsvegen 2. Fossefallet, plasseringen av de to fabrikkbygningene ved kraftkilden og stedets topografi og veglinjen er dermed faktorer som sammen er førende for kulturmiljøets uttrykk og struktur.

Det teknisk-industrielle kulturmiljøet på Hop har en lesbar sammenheng med samferdselsminnene Wernersholmvegen og Vossebanen og lyststedet Wernersholm. Til sammen viser disse kulturminnene mangfold og variasjon i uttrykk, men har samtidig en felles historie med utgangspunkt i Hopsfossen og utnyttelsen av denne. Selv om Hopsfossen med kraftverket danner grunnlaget for virksomheten som har vært på stedet, er også Hop stasjon, traséen til Vossabanen og Wernersholmvegen gjennom området viktige komponenter i det mangfoldige og varierte industrielle kulturmiljøet Hop. Lyststedet Wernersholm er også en tydelig del av kulturmiljøet, selv om det ikke har direkte tilknytning til den industrielle virksomheten. Det styrker kulturmiljøets verdi ved å tilføre ytterligere tidsdybde.

I denne sammenheng er det viktig å få fram at Pedeks virksomhet også har virket inn på andre deler av Hop. Like nord for planområdet ligger enda en bevart arbeiderbolig samt en tuft i Trolldhaugvegen 3. I Ankervegen lengre øst på Hop, ligger Pedek hageby. Ingen av disse er omtalt i denne dokumentasjonen, da de ligger i god avstand fra planområdet.

5. Vurdering av planforslagets virkning

5.1. Føringer for hensynssone bevaring kulturmiljø og i kulturmiljøplanen for Bergen

I KPA2018 er industriområdet på Hop (Pedek) avmerket som hensynssone H570 bevaring kulturmiljø. Planområdet berører også hensynssone historisk vegfar og historiske toglinjer. Innenfor slike områder skal det tas spesielle hensyn ved søknad om tiltak og endret arealbruk. I retningslinjene for Hop heter det at tiltak skal fremme vern av kulturmiljøet og det skal være et mål at den kulturhistoriske bebyggelsens egenart og områdets særpregete kulturmiljø sikres og opprettholdes. Hops kulturhistoriske særpreg er knyttet til arkitektur og bygningsmiljø og i retningslinjene for Hop heter det at det er viktig «å opprettholde og videreføre områdets identitet og særpreg som industristed. Fasader, struktur og skala må ivaretas ved tiltak innenfor sonen.»

Kulturminneplanen for Bergen «*Identitet med særpreg*» ble vedtatt i desember 2021. Her legges det føringer for den videre utviklingen i Fana og Ytrebygda, basert på Bergen kommunes vedtatte kulturminnestrategi vedtatt 19.06.2019. To punkt anses som relevant for utviklingen av Hopsfossen:

Teknisk-industrielle kulturminner

- 2.0 I Bergen skal kulturminneverdier ivaretas og forvaltes gjennom ansvarlig og klimavennlig bruk, gjenbruk og transformasjon.
- 2.3 La bevaring, transformasjon og ny bruk være det foretrukne alternativet der kulturminnet har mistet sin opprinnelige funksjon.

I dette legger kulturmiljøplanen at denne type kulturminner er viktige historiefordlere som bør bevares og gi ny bruk.

Lokalsentre og tettsteder

- 1.0 I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen
- 1.1 Dette gjør vi ved å bruke kulturminnenes egenverdi og deres kulturhistoriske sammenheng som en attraktiv ressurs i stedsutviklingen

I dette legger kulturmiljøplanen at de kulturhistoriske sammenhengene og tidsdybden i området er viktig å ivareta i en tid da mange historiske tettsteder er under press på grunn av ønsker om høy utnyttelse rundt kollektivpunktene.

Gjennom planprosessen, som har resultert i planforslaget for Hopsfossen, har bestemmelsene til hensynssonene og strategiene i kulturmiljøplanen vært førende. I de videre kapitlene utdypes hvordan dette er svart ut.

5.2. Planforslaget og dets virkning på kulturmiljøet

Forslagsstiller har en ambisjon om å utvikle Hop til et levende sted med pekere bakover så vel som framover i tid. Prosjektet har en visjon om en klimanøytral utbygging som blant annet innebærer størst mulig grad av gjenbruk og ombruk av eksisterende bygg og anlegg, både i form av konstruksjoner og materialer. Hop har siden begynnelsen av 1900-tallet fungert som et tettsted. Når Hopsfossen nå skal løftes et stykke videre og bli et hensiktsmessig sted å være i nåtid og framtid, vil tettstedsfunksjonen være en vesentlig premisse for utviklingen. I henhold til kulturminnestrategien til Bergen kommune er de kulturhistoriske sammenhengene og tidsdybden forsøkt bevart gjennom å bevare så mange bygg som mulig. Nye bygg har hentet inspirasjon fra stedlig byggeskikk – næringsbyggene har arkitektoniske uttrykk hente fra de eksisterende industribyggene, mens de nye boligbyggene har tatt med seg volum og arkitektoniske uttrykk som gjenfinnes i eksisterende boliger i området. Samlet er intensjonen å bevare og tilrettelegge for framtidig bruk og revitalisering av kulturmiljøet.

5.2.1. Bygg og anlegg som bevares som de er

Naustmiljøet i Hopsbukten vil bevares og fortsatt ha en funksjon som sjøhus. Dette er sikret med egne bestemmelser. I tillegg er et anlegg med nausttuffer gitt hensynssone bevaring for å sikre at restene etter eldre sjøhusbebyggelse i Hopsbukten blir bevart.

Wernersholmvegen er et viktig element i kulturmiljøet Hop, men ikke underlagt hensynssone historisk vegfar. I planen er det gjort mindre justeringer av vegen. De vesentligste grepet er at Wernersholmvegen er utvidet ved WHV22a for å sikre at vegen på dette smale punktet mellom WHV22a og WHV31 får en tilfredsstillende trafiksikkerhet ift. gjeldene regelverk. Det vurderes som at grepet ikke vil endre dagens opplevelse av at WHV22 ligger kant i kant med Wernersholmvegen og lokalt gir inntrykk av en smal gate. Sett i sammenheng med den forbedringen som dette grepet gir, vurderes justeringen i liten grad å redusere kulturmiljøets helhetlige verdi og er derfor kulturhistorisk akseptabelt.

De to broene i Wernersholmvegen er gitt hensynssone bevaring kulturmiljø for å sikre framtidig vern. Disse grepene vurderes å følge opp punkt 1.1. i kulturminnestrategien.

5.2.2. Bygg og anlegg som bevares ved transformasjon

Industribygget i WHV33 med tilhørende kraftstasjon bevares, og det foreslås at tidligere revet hjørne mot nordvest gjenoppbygges i et moderne arkitektonisk formspråk. Intensjonen er å markere at området er i endring og peke framover, og svarer ut kulturminnestrategiens punkt 1.0. Med sin beliggenhet i sjøkanten vil WH33 også få økt bruksverdi ved å bli et viktig møtested, med bryggekant langs byggets fasade mot vest og publikumsrettede formål i første etasje samt en allmenning som fører fra Bekkalokket over Marmoralmeningen fram til Trikotasjebryggen.

På industribygget WHV 31 blir de yngste påbyggene fjernet for å løfte fram hovedbyggets form slik det framstod etter siste store påbygning på 1950-tallet. Bygget foreslås transformert til bolig. Det er foreslått en miks av tilbakeføring til store industrielle vinduer og franske balkonger på fasaden mot sørvest og balkonger på fasadene mot nordøst og sørøst. Bygget splittes opp med et atrium tvers gjennom. Disse grepene vil til en viss grad endre fasadeuttrykket, men det vurderes som positivt at det hovedsakelig er inntrukne altaner på «hovedfasaden» mot sørvest, slik at det i minst mulig grad tilføres nye elementer på denne siden. Det vurderes som at fasaden mot dammen i nordøst og fasadene på de to kortsidene, i større grad kan tåle balkonger, da disse ikke er synlige i samme grad som hovedfasaden.

Med disse grepene bevares de to «tyngste», markante og mest symboltunge bygningene i kulturmiljøet. Til tross for endringene som er foreslått, bevares inntrykket av de industrielle fasadene, strukturene og den eksisterende skalaen. Grepene er viktige bidrag for å ta med stedets identitet og historie inn i framtidens bruk av området. Dette støtter opp under kulturminnestrategiens punkt 2.0 og 2.3 i tillegg til punkt 1.0.

Figur 5-1 WHV31 (Spinneriet) får tilbakeført de store industrielle vinduene på fasaden mot sørvest. Balkonger er begrenset til sørøstre og nordøstre fasade. Ill.: Mad.

Bevaringen av brannstasjonen, bygget som står foran WHV31, er også et positivt bidrag for å videreføre symboltunge og lesbare elementer i kulturmiljøet.

Arbeiderboligene i WHV35a-c og d-f foreslås bevar og modernisert til boliger. Herunder vil vinduene skiftes ut for i størst mulig grad å tilbakeføre de opprinnelige vindusrytmene i forhold til plassering, form og størrelse. I WHV35a-c vil også de innvendige autentiske trapperommene bevares, noe som vurderes som svært positivt. Dette vil videreføre et tydelig lesbart opplevelseselement i byggets interiør. For å sikre universell utforming og rømningsvei, er det lagt en svalgang på dette byggets fasade mot øst, forbundet med et heishus som er plassert solitært like nordøst for WHV35a-c. Dette vil delvis skjule den østvendte fasaden og dermed endre noe av opplevelsesverdien, men er et nødvendig grep for å kunne bevare de innvendige autentiske trapperommene og samtidig innfri kravene til rømningsveger og universell utforming. I WHV35d-f foreslås det å fjerne eksisterende takark mot øst og etablere takvinduer mot vest. Dette gir et mer «ryddig» uttrykk.

Figur 5-2 WHV35a-c får tilbakeført flere elementer på fasadene mot vest, nord og sør. Også elementer på østfasaden tilbakeføres. I tillegg oppføres en svalgang foran, for å sikre bevaring av indre trapperom, rømningsveg og universell utforming. Ill.: Mad.

Utedoen mellom de to arbeiderboligene foreslås bevart og benyttet som overbygget uteareal. Dette vurderes som positivt, da bygget er et lett lesbart element i stedets arbeiderhistorie.

Med å bevare disse bygningene i tillegg til fabrikkbyggene, formidles ikke bare historien om industridriften, men også elementene som var med på å skape et lokalsamfunn – boliger og næring. Dette støtter særlig opp under kulturminnestrategiens punkt 1.1.

5.2.3. Bygg som rives

En viktig side av prosjektets klimanøytralitet er intensjonen om å bevare bygninger og anlegg med kulturhistorisk verdi. Likevel er noen av byggene utfordrende å beholde, sett i utviklingsperspektiv. Byggene som foreslås fjernet har vært gjennom tverrfaglige kost-nytte-analyser der kulturminnets verdi både som enkeltobjekt og som del av det helhetlige miljøet er vurdert opp mot andre

sektorkrav som støy, trafiksikkerhet, framkommelighet, renovasjonsløsninger, uteområder, parkering osv. Byggenes tekniske tilstand er også vurdert.

WHV37 og WHV39 er foreslått revet for å gi plass til p-anlegg og nye boliger. Parkeringsanleggets plassering ved inngangen til området er et nødvendig grep for å redusere trafikken inn i området og gjøre det så «bilfritt» som mulig. WHV37 ble opprinnelig bygget som skolestue og har dermed en viktig symbolsk verdi i kulturmiljøet. Skoledriften ble imidlertid lagt ned i 1918 og bygget har gjennomgått flere vesentlige ombygninger, noe som gjør at bygget i seg selv har mindre kulturhistorisk verdi. WHV39 er ombygget i flere omganger og har i likhet med WHV28 og 22 ingen direkte forbindelse med industrivirksomheten på Hop.

22a er vurdert såpass utfordrende å bevare etter at 22b-c brant, at også dette bygget foreslås revet og erstattet med et nybygg. Grepet resulterer i at dagens WHV22a forsvinner. Dette vurderes imidlertid som akseptabelt gitt at det bygges opp et nytt bygg med et fotavtrykk og arkitektonisk form og volum tilsvarende dagens. Sammen med de nye byggene på branntomten, WHV22b-c, vil denne rekken med bygg ikke endre dagens skala som gir inntrykk av en rekke med mindre bygg liggende langs Wernersholmvegen. Også opplevelsen av et trangt tverrsnitt mellom WHV31 og WHV22 opprettholdes.

Alle disse byggene har en viktig plass i kulturmiljøet på Hop og ut fra et rent kulturhistorisk perspektiv, er det ønskelig å la disse byggene få stå. I et større perspektiv er disse likevel valgt fjernet, til fordel for det helhetlige plangrepet som igjen kan gjøre Hopsfossen til et levende tettsted. Veid opp mot prosjektets mål er en rivning av disse byggene derfor vurdert som forsvarlig ut fra et kulturhistorisk perspektiv. Dette svarer ut kulturminnestrategiens punkt 1.0 og 1.1.

5.2.4. Nybygg

Det foreslås å erstatte kollen der WHV37 og 39 ligger med et underjordisk parkeringsanlegg med ny rekkehusbebyggelse og noen leiligheter øverst. Bebyggelsen er foreslått i en skala og med et arkitektonisk formspråk som tilpasses resten av området. Det nye anlegget vil bli tydelig element i kulturmiljøet, men det vurderes som at denne bebyggelsen i liten grad vil bryte lesbarheten. Pedek fabrikker har framstått som et sted med tett bebyggelse og massive strukturer siden begynnelsen av 1900-tallet.

WHV22b og c ble totalskadd i en brann og det er derfor søkt rivningstillatelse. Tomten etter disse to byggene erstattes med et nytt boligbygg oppført i samme skala som de to byggene som brant ned, men med et moderne arkitektonisk uttrykk.

I tillegg planlegges to nye bygg mellom Wernersholmvegen og Troidhaugvegen; ett med leiligheter og ett kontor/forretning. Disse bygningene vil sammen med WHV22 og Meyerhaugen danne en skjerm mot støy fra Troidhaugveien. Dette vil gi en barriereeffekt mot Troidhaugvegen, men vurderes å totalt sett være en tilfredsstillende løsning for å skjerme Hopsfossen for støy.

For alle nybyggene er det vurdert som at de gjennomgående harmonerer med skala, volum og høyder på eksisterende bebyggelse og terreng og ivaretar de stedege variasjonene. De nye byggene mellom Troidhaugvegen og Wernersholmvegen er nok de som i minst grad oppfyller dette, men er så langt det er mulig, tilpasset stedets særpreg og identitet.

Grepe svarer ut kulturminnestrategiens punkt 1.0.

Figur 5-3 Illustrasjonssnitt som viser eksisterende WHV35a-c og 35d-f (Arbeiderbolig 1 og 2), Wernersholmvegen og nybygget Stasjonen. Ill.: Mad

5.2.5. Konklusjon

Ved å velge grep som kombinerer vern med utvikling vurderes det som at Hops historiske identitet blir videreført i planforslaget. Gjennom prosjektet sikres at Hop ikke forfaller og går ut av bruk. Med søkelys på gjenbruk av materialer og hensynet som er tatt til stedets identitetsskapende elementer, er det lagt vekt på å la de gamle strukturene fortsatt være en del av et moderne bosted med tettstedsfunksjon, som historiefortellende elementer.

I forslaget er det søkt å beholde de viktige identitetsskapende uttrykkene og elementene i fasaden på byggene, både form- og stilelementer. Struktur og identitet beholdes ved å bevare byggene i det sentrale området, og legge nybygg på skoletomten og lengst sør i området. Det er videre etterstrebet å holde seg innenfor eksisterende høyder og volumer i de planlagte nybyggene, for ikke å endre områdets skala. Det er også lagt opp til at høydeforskjellene og eksisterende nivåer i området fortsatt skal være synlige og opplevde i det nye stedet.

Med å bevare de to store industribyggene, kraftstasjonen, brannstasjonen, de to arbeiderboligene med utedo, butikken, naustmiljøet og veifaret, vurderes det at det samlede kulturmiljøet på Hopsfossen er robust nok til å tåle endringene som det foreslåtte plangrepet medfører. De foreslåtte fasadeendringene på den eksisterende bebyggelsen og tilførsel av noe ny bebyggelse endrer ikke områdets lesbarhet i vesentlig grad. Eldre foto viser at området til tider har vært mer tettbygd enn i dag og det vurderes derfor at den foreslåtte nye bebyggelsen er innenfor kulturmiljøets tålegrense. Samlet vurderes planforslaget å oppfylle de relevante strategiene for teknisk-industrielle kulturminner og lokalsentre og tettsteder slik de er formulert i Bergen kommunes kulturmiljøplan «Identitet med særpreg».

Figur 5-4 Illustrasjonsplanen viser planforslaget. Kilde: Smedsvig landskapsarkitekter AS, 28.04.2023

6. Kilder og litteratur

Bergen kommune

Bergen kommune: Identitet med særpreg, Bergen kommunes kulturmiljøplan del 1, 2 og 3.

Riksantikvaren: «Verdisetting og verdivekting av kulturminner»

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/verdisetting-og-verdivekting-av-kulturminner/>

Lorentzen, 1957: Pedek i 75 år

Byantikvaren i Bergen kommunes kulturminnegrunnlag for Vossebanen og for Ny-Paradis og Nesttun

Bergen kommune kulturmiljøkart: <https://www.bergenskart.no/portal/apps/sites/#/bergenskart>

Kart og tegninger funnet i Pedeks arkiv (ikke avfotografert)

Temakart følger som vedlegg.